EDEBİYAT



Türk Edebiyatında

BÛSÎRÎ'NİN KASÎDE-İ BÜRDE'Sİ

CİLT 1: NÜSHALAR

EDEBİYATA, SOSYAL HAYATA
VE SANATA ETKİSİ

EDİTÖR: **BÜNYAMİN AYÇİÇEĞİ**

DBY | dünbugün yarın



“**dün**”den öğrendiklerinle
“**bugün**”ü yaşamak
“**yarın**”ları aydınlatır.

TÜRK EDEBİYATINDA
BÛSÎRÎ'NİN KASÎDE-İ BÜRDE'Sİ CİLT 1: NÜSHALAR
EDEBİYATA, SOSYAL HAYATA VE SANATA ETKİSİ

© 2024, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™
Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 385
Edebiyat: 199

ISBN 978-625-6063-10-5 (1.c)
978-625-6063-09-9 (Tk)
Sertifika No: 52315

Birinci Baskı: İstanbul, 2024

Yazarlar:
Bünyamin Ayçiçeği, Ayşe Ayçiçeği Dinn, Cihat Ekiz, Nurettin Gemici, Hamza Koç, Elif Kurumehmet, Murat Cemalettin Necipoğlu, Abdurrahman Özdemir, Ali Selçuk, Fatih Yaman

Kitap Editörü:
Bünyamin Ayçiçeği

Dizi Editörü:
Furkan Öztürk

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Baskı Hazırlık:
DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.
(Sertifika No: 46519)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)
Türk Edebiyatında Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'si Cilt 1: Nüshalar - Edebiyata, Sosyal Hayata ve Sanata Etkisi
Yazarlar: Bünyamin Ayçiçeği (Doç. Dr.), Ayşe Ayçiçeği Dinn (Prof. Dr.), Cihat Ekiz (Araş. Gör.), Nurettin Gemici (Prof. Dr.), Hamza Koç (Doç. Dr.), Elif Kurumehmet (Öğr. Gör), Murat Cemalettin Necipoğlu (Doktora Öğrencisi), Abdurrahman Özdemir (Prof. Dr.), Ali Selçuk (Prof. Dr.), Fatih Yaman (Doç. Dr.)
Editör: Bünyamin Ayçiçeği (Doç. Dr.)
İstanbul : DBY Yayınları, 2024.
552 s. ; 16,0 x 23,5 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 385)
ISBN 978-625-6063-10-5 (1.c) 978-625-6063-09-9 (Tk)
1- Edebiyat 2- Klasik Türk Edebiyatı 3- Kasîde

Bu ciltte yer alan son bölüm, TÜBİTAK tarafından 1002 programı kapsamında desteklenen 215K398 numaralı, "Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'sinin Geçmişten Günümüze Türkiye Toplumu Üzerindeki Akademik, Sosyal ve Dinî Etkileri" adlı projenin yayına dönüşmüş hâlidir. Desteklerinden ötürü TÜBİTAK'ın ilgili birimlerine teşekkür ederiz.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr
Tel.: +90 212 526 98 06

EDEBİYAT

Türk Edebiyatında

BÛSÎRÎ'NİN KASÎDE-İ BÜRDE'Sİ

CİLT 1: NÜSHALAR

EDEBİYATA, SOSYAL HAYATA
VE SANATA ETKİSİ

Editör: **Bünyamin Ayçiçeği**

Bölüm Yazarları:
Bünyamin Ayçiçeği • Ayşe Ayçiçeği Dinn
Cihat Ekiz • Nurettin Gemici • Hamza Koç
Elif Kurumehmet • Murat Cemalettin Necipoğlu
Abdurrahman Özdemir • Ali Selçuk • Fatih Yaman

BÜNYAMİN AYÇİÇEĞİ, 8 Mart 1976 tarihinde İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1998'de Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında *Sarı Abdullah Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Gülşen-i Râz Adlı Mesnevîsinin Transkripsiyonlu Metni* adlı yüksek lisans teziyle 2001 yılında bilim uzmanı ünvanını; 2014 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında *Behiştî Ahmed Sinan'ın (ö. 917/1511-12?) İskender-nâme'si (İnceleme-Metin)* adlı teziyle de bilim doktoru ünvanını aldı. 1998-2014 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda Türk dili ve edebiyatı öğretmenliği; 2012-2014 yılları arasında Kuveyt'te Türk Büyükelçiliğinde Türkçe okutmanlığı yaptı. 2014 yılından beri İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı Ana Bilim Dalında çalışmaktadır. 18.11.2020 tarihinde klasik Türk edebiyatı alanında doçent oldu. Evli ve bir kız babası olan yazarın özellikle dinî-edebî metinlerle ilgili bilimsel çalışmaları bulunmaktadır. İletişim: *bunyamin.aycicegi@istanbul.edu.tr*

AYŞE AYÇİÇEĞİ DİNN, İstanbul Üniversitesi'nden mezun olup yüksek lisansını Boğaziçi Üniversitesi'nde, doktorasını Marmara Üniversitesi'nde yapmıştır. Doktora sonrası araştırmasını Washington'da Amerikan Üniversitesi'nde yapmış ve Boston Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak çalışmıştır. İstanbul Üniversitesi'nde psikoloji bölüm başkan yardımcılığı, bölüm başkanlığı, rektör yardımcılığı, kariyer merkezi kuruculuğu ve müdürlüğü görevlerinde bulunan Prof. Dr. Ayşe Ayçiçeği Dinn, İstanbul Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun kurulmasında da önderlik etmiştir. Şu anda İstanbul Atlas Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi'nde dekanlık görevini üstlenmekte, psikoloji bölümünde ise lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde dersler vermektedir. İstanbul Atlas Üniversitesi Psikoloji Laboratuvarının kurulmasında emeği geçen Prof. Dr. Ayşe Ayçiçeği Dinn deneysel psikoloji, bilişsel psikoloji, nöropsikoloji, dil psikolojisi ve kültürlerarası psikoloji alanlarında ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel araştırmalar yürütmekte olup psikoloji bilimi için temel kitapların çevirisini yaparak Türkçeye kazandırmıştır. Çok sayıda Türkçe ve İngilizce çalışması, yayınladığı kitap ve makaleleri olup h-indeksi 22'dir. İletişim: *ayse.dinn@atlas.edu.tr*

CİHAT EKİZ, Kütahya'da dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. 2012 yılında Kütahya Akşemsettin Anadolu İmam Hatip Lisesini bitirdi. 2017 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Aynı yıl bu fakültede başladığı Türk İslam Edebiyatı yüksek lisans eğitimini 2019'da Doç. Dr. M. Murat Yurtsever danışmanlığında tamamladı. 2019'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı anabilim dalına araştırma görevlisi olarak atandı. Aynı yıl Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstirüsü İslam Tarihi ve Sanatları Türk İslam Edebiyatı alanında doktora eğitimine başladı. Hâlen bu görevini ve Prof. Dr. Zülfikar Güngör danışmanlığındaki *Ahmed b. Seydî el-Bigavî'nin Avârifü'l-Ma'ârif Tercümesi (İnceleme-Metin)* başlıklı doktora tez çalışmasını sürdürmektedir. İletişim: *ekizc@ankara.edu.tr*

NURETTİN GEMİCİ, Bolvadin İmam-Hatip Lisesini 1985 yılında bitirdi. Ardından Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 1990 yılında mezun oldu. 2 Ocak 1991-18 Ağustos 1993 yılları arasında Bağcılar Endüstri Meslek Lisesi'nde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görev yaptı. 1993 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisansını bitirdi. 1993 yılında YLS sınavını kazanarak Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesine araştırma görevlisi olarak atandı. 1994 Yılında YÖK bursuyla Almanya'ya gitti. Bamberg şehrinde doktora eğitimini 1999 yılında

bitirdikten sonra Avrupa Diyanet teşkilatlarında eğitim bölümünde çalıştı. Almanya'da doktora eğitimi sırasında başta cami hizmetleri olmak üzere 8-18 yaş gençlerin eğitimine katkı sundu. 2007 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde görev yapmaktadır. 2011 yılında Doçent, 2017 yılında Profesör oldu. Siyer, İslam Tarihi ve Medeniyeti, Osmanlı Dönemi Siyer Metinleri, Osmanlı Tarihi, Kültür ve Medeniyeti, Evliya Çelebi ve Seyahatnamesi, Tanzimat Sonrası İlim ve Kültürel Hayat ve Modernleşme, Din Eğitimi, Ahilik vb. konularda çalışmalarını sürdürmektedir. İletişim: *ngemici@istanbul.edu.tr*

HAMZA KOÇ, Trabzon'un Akçaabat ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Trabzon'da tamamladı. 2006 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Giresun Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde *16. Yüzyılda Yazılmış Bir Behrâm-ı Gûr Mesnevisi I, İnceleme-Edisyon Kritikli Metin* adlı teziyle yüksek lisansını (2010), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde *Nizâmî'nin Dört Mesnevisinin Mensur Tercümesi [Heft Peyker, İskendernâme, Hüsrev ü Şîrîn, Leylâ vü Mecnûn, İnceleme-Edisyon Kritikli Metin]* adlı teziyle de doktorasını (2016) tamamladı. 2006-2013 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda ve bazı özel öğretim kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yaptı. 2013'te Giresun Üniversitesi Rektörlük Türk Dili Bölümüne öğretim görevlisi olarak atandı. 2016 yılından itibaren aynı üniversitenin Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. İletişim: *hamza.koc@giresun.edu.tr*

ELİF KURUMEHMET, Trabzon'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini aynı şehrin çeşitli okullarında, lisans öğrenimini Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesinde tamamladı. 2003-2014 yılları arasında MEB kadrosunda öğretmenlik yaptı. Yüksek lisans eğitimini İslam Tarihi ve Sanatları alanında tamamlayarak 2015-2021 yılları arasında Sakarya Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalıştı. Akademik çalışmaları yanında yurt dışında ve içinde birçok sanatsal proje ve sergiye iştirak etti. Hâlen İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümünde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. İletişim: *elif.k@istanbul.edu.tr*

MURAT CEMALETTİN NECİPOĞLU, 1978 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu. Babası Hafız Şerafettin Necipoğlu'nun yönlendirmesiyle küçük yaşlardan itibaren "cami mûsıkîsi" ile tanıştı ve bu mûsıkînin en önemli icracıları ile aynı meclislerde okuma fırsatına erişti. 90'lı yılların başında, Bakırköy Mûsıkî Derneğinde Klasik Türk Mûsıkîsi çalışmalarına devam etti. Böylelikle hem Türk Din Mûsıkîsi hem Klasik Türk Mûsıkîsi alanında ilerleme kaydetti. Her iki alanda da başarılı olması kendisine solist, kasidehan, mevlithan ve gazelhan vasıflarını kazandırdı. Gerek adına düzenlenen meclislerde gerek çeşitli etnik gruplarda solist olarak ülkemizin en seçkin konser salonlarında ve yurt dışındaki birçok ülkede konserlere katıldı. İlahi, tevşih, tasavvufî türkü ve şarkı formlarında beste çalışmalarıyla Türk Din Mûsıkîsi'ne hizmeti şiâr edindi. Birçok Türk din mûsıkîsi albümüne konuk sanatçı vasfıyla renk katan Necipoğlu'nun "Âşıkan- Sûfî Hisler- Yâ Şâfî Derman Sensin" isimlerinde üç Türk din mûsıkîsi albümü bulunmaktadır. Ayrıca; İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk Din Mûsıkîsi Anabilim dalında hazırladığı, "Mevlit İcrâsında İstanbul Tavrı" adlı teziyle bilim uzmanı ünvanını aldı. Hâlen aynı bölümde, Prof. Dr. Ubeydullah Sezikli danışmanlığında, "Geleneksel Mevlit İcrâsına Yönelik Bir Eğitim Modeli" adlı doktora tezini hazırlamaktadır. İletişim: *necipoglumurat@gmail.com*

ABDURRAHMAN ÖZDEMİR, 1969 yılında Karabük Safranbolu'da dünyaya geldi. İlk ve ortaöğrenimini Karabük'te, yükseköğrenimini 1991'de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tamamladı. Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde 1992 yılında başladığı lisansüstü eğitimi çerçevesinde 1995 yılında yüksek lisansını, 2000 yılında doktorasını bitirdi. 1994 yılından itibaren çalışmaya başladığı Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesinde 2001 yılına kadar okutman, 2008 yılına kadar da yardımcı doçent olarak görev yaptı. Arap Dili ve Belâgatı alanında 2008 yılında Doçent oldu. 2009 itibariyle tayin olduğu İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde 2013 yılında profesörlüğe atandı. 2014-2016 yılları arasında Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, 2018-2020 yılları arasında Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde dekanlık ve rektör yardımcılığı vazifelerinde bulundu. Abdurrahman Özdemir'in Arap Dili ve Belâgatı alanında kitap, kitap bölümü, makale ve sempozyum bildirileri bulunmakta olup alanı yanında Kur'an Kıraati, Eski Türk Edebiyatı, Aruz, Klasik Türk Mûsıkîsi gibi disiplinlerle de yakından ilgilidir. Abdurrahman Özdemir evli ve iki çocuk babasıdır. İletişim: *abdurrahman.ozdemir@istanbul.edu.tr*

ALİ SELÇUK, 1970'te Mersin'de doğdu. Doktorasını *Mersin Tahtacıları* başlığını taşıyan çalışmasıyla Erciyes Üniversitesinde 2003 yılında tamamladı. Alevilik, Tahtacılar, Hubyâr Sultan Ocağı, Sıraçlar, Anşa Bacılılar, Girit Göçmenleri, Giritli Bektaşiler, Balkan Aleviliği ve Bektaşiliği konularındaki akademik çalışmalarını sürdüren Prof. Dr. Ali Selçuk, Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi bölümünde öğretim üyesidir. İletişim: *aliselcuk@erciyes.edu.tr*

FATİH YAMAN, Lisans derecelerini Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat, Anadolu Üniversitesi Sosyoloji ve Marmara Üniversitesi Gazetecilik bölümlerinden aldı. Yüksek lisans ve doktorasını İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamladı. Yaman, ABD'de Utah Üniversitesi Siyaset Bilimi (2006-2007), Almanya'da Tübingen Üniversitesi Katolik Teolojisi (2010) ve Justus Liebig Giessen Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Kültürel Çalışmalar bölümlerinde (2012) "misafir araştırmacı" olarak kendi alanında araştırmalarda bulundu. *Avrupa'da İslam ve Sivil Toplum* (2017); *Göç ve Toplum* (2019) isimli kitapları bulunan Doç. Dr. Fatih Yaman; göç politikaları, sivil toplum, sosyal değişim, medya, kimlik ve radikalleşme konularındaki çalışmalarına İstanbul Medeniyet Üniversitesinde öğretim üyesi olarak devam etmektedir. İletişim: *fatih.yaman@medeniyet.edu.tr*

Kitapta yer alan görseller, eserlerin tıpkıbasım sayfaları ve videolara dijital platformlar üzerinden kolayca erişim sağlanabilmesi için QR Kod uygulaması kullanılmıştır.

İçindekiler

Ön Söz.....9

Prof. Dr. Ali İhsan Öbek'in Kitabın Yazılışına Düştüğü Tarih..... 14

İmâm Bûsîrî'nin Hayatı, Divan'ı ve Kasîde-i Bürde'si..... 17
Bünyamin Ayçiçeği

NÜSHALARIN İNCELENMESİ

Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Mensur Tercüme ve Şerhleri..... 39
Bünyamin Ayçiçeği

Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Manzum Şerhleri..... 89
Hamza Koç

Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Manzum Tercümeleri..... 99
Hamza Koç

Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Tahmisleri..... 169
Bünyamin Ayçiçeği

SOSYAL HAYATA VE SANATA ETKİSİ

Kasîde-i Bürde'yi Okuma Âdâbı ve Bürde'nin Havâssı..... 183
Bünyamin Ayçiçeği

Hüseyin Vassâf'ın Kitâbü'l-Külliyât Adlı Eserinden Hareketle Kasîde-i Bürde'nin Havâssı..... 191
Cihat Ekiz

Kasîde-i Bürde'nin İcâzetnâmeleri 209
Bünyamin Ayçiçeği

Kasîde-i Bürde'nin Medrese Eğitimindeki Yeri 215
Bünyamin Ayçiçeği

Kasîde-i Bürde'nin Farklı Dillere Tercümeleri 219
Bünyamin Ayçiçeği

Kasîde-i Bürde'nin Hat Sanatındaki Yeri 247
Bünyamin Ayçiçeği • Elif Kurumehmet

Kasîde-i Bürde'nin Türk Mûsıkîsindeki Yeri 275
Bünyamin Ayçiçeği • Murat Cemalettin Necipoğlu

PROJE ÇALIŞMASI

Ön Söz 293
Tablo ve Şekil Listesi 294
Özet 295
Abstract 296
Giriş 297
Literatür Özeti 298
Gereç ve Yöntem 303
Sosyal Araştırmada Uygulanan Gereç ve Yöntem 481
Bulgular ve Tartışma/Sonuç 487
Ek 1. Yazma Eser Listesi 503
Ek 2. Anket 529

Kaynakça 533

Ön Söz

Türk edebiyatında dinî eserler içinde Hz. Peygamber'le ilgili olanlar büyük bir yekûn teşkil etmektedir. Hazırlanan müstakil kitapların kapladığı hususî sahayla beraber hemen hemen tüm divanlarda, mesnevîlerde ve farklı şekilde-türde kaleme alınmış divan edebiyatı dairesindeki her eserde, Hz. Peygamber'i konu edinen kısa ya da uzun parçalar bulunmaktadır. Özellikle Türk milleti bunu, Hz. Muhammed'e duyduğu muhabbet ve hürmetin bir gereği, şefaat arzusunun gerçekleşmesi için bir yol olarak görmüştür. İslam'ın ilk dönemlerinden başlayarak Rasûlullah'ı anlatan ve O'nun şahsında tecessüm eden davayı, yolu savunan; varlığının bir müslüman için ne ifade ettiğini mısralara döken şairler bulunmaktadır. "Hz. Peygamber'in şairleri" diyebileceğimiz bu sahabeler, İslam davasının yüce sesli savunucusu olmuşlardır. Abdullah bin Revâha (ö. 629), Kâ'b bin Züheyr (ö. 645?), Hassân bin Sâbit (ö. 680?) bu sahabelerden sadece birkaçıdır. Arap toplumunda şiirin ne kadar önemli olduğu, şairin de o dönemin medya vazifesini üstlendiği malumdur. Bu nedenle Hz. Peygamber Hassân bin Sâbit için, onun şairlik kabiliyeti ve ilhamı Cebrail tarafından teyit ediliyor/destekleniyor, diye buyurmuş ve onun için dua etmiştir.

Bürde; aba, hırka demektir. Kâ'b bin Züheyr, hâlini arz ederek Hz. Peygamber'den af dilediği, O'nu ve sahâbeleri medhettiği meşhur şiirini okuduğu esnada şu beyte gelince, Hz. Peygamber hırkasını çıkarıp Kâ'b'ın omuzlarına bırakmış, sonrasında kaside "*Bürde kasidesi*" olarak şöhret bulmuştur:

İnne'r-rasûle le-nûrun yüstedâ'u bi-hî
Muhammedün min suyûfi'llâhi meslûlu

"Peygamber Allah'ın öyle bir yalın kılıcıdır ki karanlıkta kalanlar onun aydınlığı ile yol bulur."

Şiirin mütercimlerinden olan Sezai Karakoç (1933-2021), bu sahneyi şöyle resmeder: "O, sözün gerçek sahibinin elinden hırkasını giydi. Cebrail'in, kelam meleğinin dokunduğu bir hırka giydi. Peygamber, O'nun üstüne hırkasını atarak koşuyu bitiren birinci atların üstüne atılan örtülerden bir örtü atmış oldu bu fikir ve sanat koşucusunun üstüne. Ve O'nu bu örtü, Peygamberlik rahmetiyle, şefkatiyle, sevgisiyle bürüdü. Ve Kâab bin Züheyr'in şahsında, kendini mutlak'a adayanların bütününü bürüdü (2014, 11-12)."

Rasûlullah'ın kendi hırkasını hediye ederek şairi taltif etmesi, sonraki dönemlerin "câize"lerine de gerekçe teşkil etmiş, Kâ'b'ı bürüyen hırka, takipçisi pek çok şairi de bürümüştür. Bunlardan biri ve bu çalışmanın sebebi Bûsîrî (ö. 1297?) de hırkanın bürüdüklerindendir. Bu hadise gerçekleştikten takriben 600 sene sonra İmâm Bûsîrî bir na't yazacak ve bu şiir de "*Bürde*" adıyla anılacaktır. Nasıl ki Kâ'b bin Züheyr, Bürde'nin altında ölümden kurtulup ebedî bir hayata kavuştuysa Bûsîrî de na'tını yazarak Hz. Peygamber'in Bürde'sine bürünüp maddî manevî hastalıklardan kurtulacaktır. Böylece kaside; hastalıklardan kurtulma, şifa bulma anlamına gelen *Bür'e* ismiyle de şöhrete kavuşacaktır.

Bûsîrî'nin *Bürde*'sini, "Bürüyen Kaside" adıyla tercüme eden Sezai Karakoç, bu şiiri ancak Peygamber âşığı ve O'nun yolunun çilelisi bir şairin hissedebileceği şu cümlelerle tarif eder: "Şiir, baştan sona, Peygamberi, O'na bakışı, Kur'an'ı, İslâmı, tam gerçeklik, samimilik, tabiilik, düşünce ve şiir üslûbuyla, en keskin çizgiler ve bir sevgi ve bir saygı loşluğunda, hep en önemli hedeflerden en önemli hedefe yönelerek getiriyor bize. Veya bizi alıp götürüyor. Büyük entellektüelin şiiridir bu. Abstrenin şiiri. Bir insanın iç oluşu, onarımı ve metamorfozu. Kasidenin başından bir duygu gecesine giren adam, biraz sonra ağaç hışırtılarını, sonra yolda geçenlerin seslerini işitir gibi oluyor. Daha sonra gölgelerini görür gibi. Daha sonra, sanki fıstık ağaçlarının arkasından bir ay çıkıyor. Göğün yakasında bir rozet gibi bir ay. Daha sonra Samanyolu. Şiirin sonuna doğru yavaş yavaş ortalık ağarır gibi oluyor. Bir duygu şafağına ve

sabahına çıkarken içimiz gülpembedir, gül kokulu bad-ı saba ile ürpermektedir. Gerçek. Gerçek. Gerçek... Şiir, gerçekten gerçeğe dönüyor; yapmacıktan, geçici olandan hep uzaklaşıyor. Bir iç arınması oluyor. Peygamber, çağların önünde bir hakikat hükümdarı gibi görünüyor. Ve Kur'an, gerçeğin ve güzelin sonsuz prensipleri, solmaz gülü gibi açılıyor. İslâm medeniyetinin orta noktasında, İslâm Tarihinin orta noktasında, İslâm Ülkelerinin orta noktasında, İslâm Düşüncesinin ve İslâm Sanatının orta noktasında, İslâmın dış ve iç çizgilerinin orta noktasında, yüreğimizin orta noktasında, Şiir, hakikatın merkez noktası etrafında dönüyor (2014, 15-16)."

Bûsîrî'nin *Bürde*'sini konu alan bu çalışmamız iki ciltten müteşekkildir. 1. ciltte, Bünyamin Ayçiçeği tarafından yürütücülüğü yapılan ve Tübitak Sobag-Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Destek Grubu tarafından desteklenen, 20/09/2018 tarih ve 166 sayılı toplantıda da sonuç raporu kabul edilen, "Busirî'nin *Kaside-i Bürde*'sinin Geçmişten Günümüze Türkiye Toplumu Üzerindeki Akademik, Sosyal ve Dini Etkileri" adlı projenin metni yer almaktadır. Öncelikle bu projeyi destekleyen Tübitak'ın ilgili birimlerine teşekkür ederim. İlk olarak projede, *Bürde* hakkında yapılan çalışmalar ele alınmıştır. Ardından *Bürde*'nin Türk kültürüne yansıması, şifacılık geleneği içindeki yeri, çeşitli araştırma metotlarıyla incelenmiştir. Son olarak, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesindeki *Bürde* nüshaları ele alınarak listelenmiştir. Adı geçen projede araştırmacı olarak görev alan (soyadı sırasıyla) Ayşe Ayçiçeği Dinn'e, Nurettin Gemici'ye, Abdurrahman Özdemir'e, Ali Selçuk'a ve Fatih Yaman'a teşekkürü bir borç bilirim. 1. cildin farklı bölümlerine katkı sunan Cihat Ekiz'e, Elif Kurumehmet'e, Murat Necipoğlu'na ve *Bürde* çalışmalarının hiçbir aşamasında beni yalnız bırakmayıp her zaman destek olan kıymetli kardeşim Hamza Koç'a; projenin yazımı esnasında desteğini esirgemeyen değerli öğrencim ve meslektaşım Aslınur Akdeniz Brehmer'e şükranlarımı sunarım.

Çalışmamızın 2. cildi metinleri kapsamaktadır. Metinleri seçerken her birinin farklı hususiyetleri olmasına dikkat edilmiş, metinlerin sıralanmasında da bu hususiyetler dikkate alınmıştır. İlk sırada, Mücahit Kaçar tarafından hazırlanan "İbrâhîm b.

Süleymân el-Ankaravî'nin Kasîde-i Bürde Şerhi" yer almaktadır. Türk edebiyatında Anadolu Türkçesiyle kaleme alınmış ve sonraki tercümelere, şerhlere öncülük etmiş ilk *Bürde* şerhi olması bakımından Ankaravî'nin eseri oldukça önem arz etmektedir. İkinci olarak Sadık Yazar, kütüphanelerde en çok nüshası bulunan ve *Bürde* literatüründe oldukça önemli bir yeri olan "Le'âlî Mahlaslı Seyyid Ahmed b. Mustafâ'nın Kasîde-i Bürde Şerhi"ni hazırlamıştır. Bu iki şerhin ardından, "satır altı Bürde tercümeleri" literatüründe önem arz eden nüshalar yer almaktadır. Üç tane satır altı *Bürde* tercümesinin ikisi Bünyamin Ayçiçeği tarafından biri de Kenan Mermer tarafından hazırlanmıştır. Son olarak Hamza Koç, her biri farklı hususiyetlere sahip üç manzum metni ortaya koymuştur. Bu cilde katkı sunan kıymetli hocalarım Mücahit Kaçar'a, Sadık Yazar'a, Kenan Mermer'e ve Hamza Koç'a ayrı ayrı şükranlarımı arz ederim.

Bizleri kırmayıp büyük bir lütuf göstererek kitabın yazılışına tarih düşüren kıymetli hocamız Prof. Dr. Ali İhsan Öbek'e ne kadar teşekkür etsek azdır. Her iki cildde de tarih kıt'ası, ön sözden sonra yer almaktadır.

Kitaplar farklı bölümlerden oluşmakla birlikte ciltlerin sonuna, ilgili cildi kapsayan tek kaynakça hazırlanmış, çalışmanın bütününde İsnad 2. Edisyon atıf sistemine uyulmaya gayret edilmiştir. Nüshaların incelendiği bölümde her eserin ardından, araştırmacılara kolaylık sağlamak maksadıyla, bahsi geçen eserle ilgili yapılan çalışmalar eklenmiştir. Birinci ciltte yer alan kaynakça aynı zamanda, geçmişten bugüne yapılmış Bürde çalışmalarını kapsayan bir liste olarak da değerlendirilebilir. Bazı bölümlerde yer alan karekodlar okutularak konuyla ilgili renkli görsellere, yazma metinlere de ulaşılabilir.

Bundan sonra bulunacak yeni metinler ve ulaşılacak yeni bilgiler **kasideiburde.com** internet sitesine yüklenecektir. Böylece bilgiler güncellenebilecektir. Ayrıca bu sitede, Kâ'b bin Züheyr'in *Bürde*'siyle ilgili bir bölüm de bulunacak, farklı metinler de yer alacaktır. Sitedeki Kâ'b bin Züheyr'in *Bürde*'siyle ilgili kısmı, bu konuda önemli bir doktora tezi hazırlayan ve çeşitli yayımları bulunan değerli hocam Dr. Ömer Said Güler düzenleyecektir.

Kıymetli hocam Prof. Dr. Orhan Bilgin'in her zaman tekrar edip bizlere talim ettiği gibi, "Hazret-i Kur'an dışında hiçbir kitap, hatadan vâreste değildir." Diyarbakırlı Said Paşa da tercümesinin mukaddimesinde şöyle der: "İnsan nisyândan hâlî olamaz. Hatâ ve kusurdan münezzeh olan Zât-ı Kibriyâ'dır." Bu sebeple hatalarımıza ve kusurlarımıza af nazarıyla bakılması istirhamımızdır. Kıymetli okuyucularımız tarafından tekliflerin ve tavsiyelerin editöre iletilmesi hâlinde, sonraki baskılar için değerlendirileceğini ifade etmek isteriz.

Son olarak, *Kasîde-i Bürde* için geçmişten bugüne eser ortaya koyan bütün araştırmacıları saygıyla anıyor, bu çalışmanın da faydalı olmasını Cenâb-ı Hak'tan niyaz ediyoruz.

Bünyamin Ayçiçeği
Haziran 2024

Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Mensur Tercüme ve Şerhleri

Bünyamin Ayçiçeği

Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk-İslam Edebiyatı Ana Bilim Dalı, (bunyamin.aycicegi@istanbul.edu.tr).

Genel Değerlendirme

Türk edebiyatında *Bürde*'yle ilgili yazılmış ilk eserler, doğu Türkçesiyle kaleme alınmıştır. Harezm Türkçesiyle *Kasîde-i Bürde*'ye yazılmış bilinen ilk şerh, Kemaleddîn Hüseyin bin el-Hasan el-Hârezmî el-Kübrevî'nin (ö. 1432-33-35-36-37-41-42?) *Keşfii'l-Hüdâ der-Medh-i Hazret-i Muhammed Mustafâ* adlı eseridir. Harezm'in fethi münasebetiyle kaleme alınan eseri şârih, "lafz-ı Türkî-yi melîh birle" (tatlı Türkçeyle) şerh ettiğini ifade etmektedir. Aynı zamanda manzum bir şerhi de barındıran eser, kendisinden sonra gelen *Bürde* teliflerini etkilemesi bakımından oldukça önemlidir.

Anadolu Türkçesiyle yazılmış ilk şerh, İbrâhîm b. Süleymân el-Ankaravî'nin (ö. 1508'den sonra) eseridir. Önemine binaen eser, Mücahit Kaçar tarafından hazırlanmış ve bu çalışmanın ikinci cildine eklenmiştir.

Anadolu Türkçesiyle yazılmış ikinci *Kasîde-i Bürde* şerhi ise Le'âlî Ahmed b. Mustafa Saruhânî'nin (ö. 1563) şerhidir. Le'âlî'nin bu eseri, yazma eser kütüphanelerinde en çok nüshası olan Türkçe *Bürde* şerhi olması bakımından önem arz etmektedir. Bu eser de Sadık Yazar tarafından hazırlanmış ve çalışmanın ikinci cildine alınmıştır.

Le'âlî'nin şerhinden sonra yazma eser kütüphanelerinde en çok nüshası bulunan eser, Şeyh Sa'dullâh/Sa'deddîn el-Halvetî/el-Hulvânî'nin müridine ait olduğu iddia edilen şerhtir. Lakin bu eserle ilgili bir intihal/sirkat sözkonusu olup konu Mücahit Kaçar tarafından ikinci ciltte ele alınmıştır.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla en hacimli şerh ise Mehmed Mekkî Efendi'nin (ö. 1797) *Tevessül* adlı eseridir.

Yazma eser kütüphanelerinde yaptığımız araştırmalar neticesinde, Türkçe yazılmış toplam 41 eser tespit ettik. Bu sayının yapılacak farklı araştırmalar neticesinde artacağı muhakkaktır.

1. Kemaleddîn Hüseyin bin el-Hasan el-Hârezmî el-Kübrevî'nin (ö. 1432-33-35-36-37-41-42?) *Keşfü'l-Hüdâ* Adlı Mensur ve Manzum Şerhi:

Türk edebiyatında Harezm Türkçesiyle (Doğu Türkçesi) *Kasîde-i Bürde*'ye yazılmış bilinen ilk şerhtir. Eserin tam adı *Keşfü'l-Hüdâ der-Medh-i Hazret-i Muhammed Mustafâ* olup eserin farklı yerlerinde şerh, *Keşfü'l-Hüdâ* (Dağıstanlıoğlu, 2018, 208-336) olarak da anılmaktadır. Alî Şîr Nevâyî (ö. 1501), *Mecâlisü'n-Nefâyis* adlı tezkiresinde müellifin eserini "Harezmîçe Türkî tili" ile yazdığını ifade etmektedir (Eraslan, 2001, 9).[1] Kübreviyye tarikatı şeyhi Hüseyn-i Harezmî şerhini, Özbek hükümdarı Ebülhayr Han'a (1429-1468) sunmuştur (Dağıstanlıoğlu, 2018, 28-32). *Keşfü'l-Hüdâ*, Türk edebiyatının doğu Türkçesiyle yazılmış ilk *Bürde* şerhi olması ve kaynak metnin ilk manzum şerhini de barındırması bakımından çok önemlidir.

Kaynaklarda ifade edildiğine göre eser, Harezm'in fethi münasebetiyle 834/1430-31 yılında kaleme alınmıştır (Akdemir, 2015, 36). Şârih *Bürde*'yi "tatlı Türkçeyle" (lafz-ı Türkî-yi melîh birle) şerh ettiğini ifade etmektedir (Dağıstanlıoğlu, 2018, 207). Muhtasar bir *Bürde* şerhi olan eserde müellif yeri geldikçe detaylı bilgi isteyen okuyucuların Arapça olarak kaleme aldığı ve günümüzde elde olmayan *Râyihatü'l-Ervâh* adlı *Bürde* şerhine müracaat etmelerini istemektedir (Dağıstanlıoğlu, 2018, 215).

Hüseyn-i Hârezmî, çoğu zaman kaynak beyitleri müstakil halde şerh etmekte, kimi zaman da birkaç beyti bir arada izah etmektedir. Şerhinde gramer açıklamalarına yer vermeyen müellif, öncelikle her beyti mensur olarak açıklamış akabinde kaynak metni, farklı sayıda beyitlerle ve farklı vezinlerle izah etmiştir. Manzum şerhle ilgili detaylı bilgi, bu kitabın "*Kasîde-i Bürde*'nin Manzum Türkçe Şerhleri" bölümünde verilmiştir.

Yılmaz Akdemir (2015) ve Bilal Erdem Dağıstanlıoğlu (2015) eser hakkında birer doktora tezi hazırlamış; ayrıca eser, Bilal Erdem Dağıstanlıoğlu tarafından yayımlanmıştır (2018).

---

[1] Ali Şîr Nevâyî'nin tezkiresinde bahsettiği Mevlânâ Şerefeddîn Ali Yezdî'ye (ö. 1454) ait *Bürde* şerhi ile Muhammed Tebâdekânî'ye (ö. 1486) ait tahmis Türkçe değil Farsçadır. Bazı çalışmalarda bu eserler sehven Türkçe olarak geçmektedir (Çağlar, 2019, 25-26). Mevlânâ Şerefeddîn Ali Yezdî'ye ait *Bürde* şerhinin Süleymaniye Kütüphanesindeki nüshaları, kitabımızın ilgili bölümünde tanıtılmıştır. Muhammed Tebâdekânî'nin tahmisi için bk. (Işıl, 2021).

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

Em hebbeti'r-rîhu min tilkâ'i Kâzımetin
Ve evmeda'l-berku fi'z-zalmâ'i min İdami

Ya'nî ey dostlar firâkınıng otıga yangan ve takı hem-nefesler iştiyâkı hayâtıdın tangan, Selem yıgaçı köp bitken yerdeki konışılar mu sagınıp dembedem köz yaşını köngül kanı birle katışturur-sen. Ya Kâzıme atlık yerdin kim anda söygen dostlar cemâlini körmek ve takı mahbûblar visâlini tapmak müyesser bolur erdi, nesîm-i dil-güşây ve şemîm-i rûh-efzây mu keldi. Ya İdam atlık tagdın yaşın mu yaşnap ol dostlarnıng hâtırıga saldı kim eşkingni tıymay, işing köz yaşı birle köngül kanın katışturmakka kaldı.

Nazm

Erteki yârânlarıngnı sagınıp mu ey köngül
Köz yaşın katışturur-sen bu yürek kanı bile

Ya nesîmi keldi mü ol yâr üze mendin sanga
Boldı rûhung şîftesi ol rûh-ı reyhânî bile

Ya yaşın mu yaşnadı dildâr turgan tagdın
Kim cigerning dâgı boldı tâze lem'ânı bile

Türkî til birle ebyât ma'nîsige bu mikdâr işâret yeter kim, kim ki ziyâde tahkîk isdese bu du'âçının *Râyihatü'l-Ervâh* atlık Arabî şerhige mutâla'a kılgay kim acâyib tahkîkât ve garâyib tedkîkât ve gurer-i işârât ve dürer-i delâlât ol şerh-i latîfning mehâvîsinde münderic turur (Dağıstanlıoğlu, 2018, 214-215).

Kaynakça

Akdemir, Yılmaz. *Kemâleddîn Hüseyin Harezmî'nin Çağatay Türkçesiyle Kasîde-i Bürde Şerhi (İnceleme, Metin, Çeviri, Gramatikal Dizin)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.

Ayçiçeği, Bünyamin. "Keşfü'l-Hüdâ Der Medh-i Hazret-i Muhammed Mustafâ / Keşfü'l-Hüdâ /Kasîde-i Bürde Şerhi (Hüseyn-i Hârezmî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim 11 Ağustos 2023.

http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kesfu-l-huda-der-medh-i-hazret-i-muhammed-mustafa-kesfu-l-huda-kaside-i-burde-serhi-huseyn-i-harezmi

Dağıstanlıoğlu, Bilal Erdem. *Keşfü'l-Hüdâ Doğu Türkçesiyle Yazılmış Bir Kasîde-i Bürde Şerhi İnceleme-Metin-Dizin I-II*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.

Dağıstanlıoğlu, Bilal Erdem. *Keşfü'l-Hüdâ Doğu Türkçesiyle Yazılmış Bir Kasîde-i Bürde Şerhi.* Ankara: TDK Yayınları, 2018.

Işıl, Hayide. *Osmanlı Coğrafyasında Yapılmış Farsça Manzum Kasîde-i Bürde Tercümeleri ve Muhammed Tebâdekânî'nin Kasîde-i Bürde Tahmisi (Muhteva-İnceleme)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

2. Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Müellifi Bilinmeyen Şerh:

Türk edebiyatında Doğu Türkçesiyle (Çağatay Türkçesi) yazılmış, müellifi bilinmeyen *Kasîde-i Bürde* şerhidir. Eserin bilinen tek nüshası İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, Arap Edebiyatı Bölümü, 126 numarada kayıtlıdır.

Mukaddimede Farsça olarak *Bürde*'nin okunma âdâbı anlatılmış, ardından kaynak eser yazılmıştır. Sonrasında Bûsîrî'nin hayatı Türkçe olarak verilmiş ve eserin şerhine başlanmıştır. Doğu Türkçesi ile muhtasar olarak şerh edilen eserde her beyit müstakil vaziyette muhtasar olarak açıklanmıştır. "Lugât" başlığından sonra beyitte yer alan kelimeler sırası ile önce Arapça yazılmış, ardından kelimelerin Doğu Türkçesi karşılığı verilmiştir (Çağlar 2019: 12-17).

Dursaliye (Yeşim) Çağlar, eser hakkında doktora tezi hazırlamıştır (2019). Ayrıca tez 2023'te, *Doğu Türkçesi ile Yazılmış Bir Kasîde-i Bürde Şerhi (İnceleme-Metin-Aktarım-Dizin-Tıpkıbasım)* adıyla Paradigma Akademi tarafından yayımlanmıştır.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

Terceme: Eyâ, hem-sâyelerni yâd kılgandın ki sâkindürler mevzî'ide ki ismi Selem'dür. Köz yaşını ki köz içidin revân bolupdur kanga âmîhte kıldıng. Hâsılu'l-ma'nâ; Hazret-i Şeyh özige hıtâb kılup aytadur ki: Meger dôstlarnı mahbûbnıng sâkin menzilide sâkin ve bizge hem-sâye erdiler yâd kılgandın ve olarnıng hevâsı hâtırga tüşkendin eşk-i revânıngnı çeşm-i bî-hâbdın tâblıg köngül kanıga âmîhte kıldıng. Lugât: *et-tezekkür* mütelebbis bolgan, *ez-Zikr* yâd kılgan, *cîrân* hem-sâye, *Zî-Selem* mevzi'i ki anda Selem atlıg giyâh bolgay, *el-mezc* iliştirgan, *ed-dem'* eşk ceryân revân, *mukle* közning içi, *ed-dem'* kan (Çağlar, 2019, 102).

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin. "Kasîde-i Bürde Şerhi (?)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 25 Eylül 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kaside-i-burde-serhi

Çağlar, Dursaliye. *Doğu Türkçesi Kasîde-i Bürde Şerhi (İnceleme-Metin-Aktarım-Dizin-Tıpkıbasım)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, (2019).

Çağlar, Yeşim (Dursaliye). *Doğu Türkçesi ile Yazılmış Bir Kasîde-i Bürde Şerhi (İnceleme-Metin-Aktarım-Dizin-Tıpkıbasım)*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 2023.

3. İbrâhîm b Süleymân b. Sâdık b. Mürsel el-Hanefî el-Ankaravî'nin (ö. 1508'den sonra) Şerhi:

Elimizdeki bilgilerden hareketle eser, Anadolu Türkçesiyle yazılmış ilk *Kasîde-i Bürde* şerhidir. Müellifin hayatı hakkında detaylı bir bilgi bulunmamaktadır. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hafid Efendi, 473 numarada bulunan nüshada şârihin adı, İbrâhîm b. Süleymân b. Sâdık b. Mürsel el-Hanefî el-Ankaravî şeklinde geçmektedir. Şerhin 1508 yılında Şehzade Şehinşâh adına yazıldığı ifade edilmektedir. Diğer nüshalarda ise eserin Hazret-i Çelebi el-Elma'î olarak zikredilen birisine sunulduğu belirtilmektedir.

Şârih öncelikle kaynak beyitleri Arapça olarak izah etmiş, burada yer yer kelimelerin Farsçasını ve Türkçesini de vermiştir. Muhtasar bir şerh olan eserde müellif kimi zaman ikişer kimi zaman da yedişer beyit hâlinde kaynak metni açıklamıştır.

Eser Mücahit Kaçar tarafından hazırlanmış ve bu çalışmanın ikinci cildine dahil edilmiştir. Detaylı bilgi için ilgili yere müracaat edilebilir.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

Em hebbeti'r-rîhu min tilkâ'i Kâzımetin
Ve evmeda'l-berku fi'z-zalmâ'i min İdami

Ya'nî şâ'ir *enârallâhu serâhu* kendü nefsine hitâb idüp eydür ki: Ey kimesne sen ki bu göz yaşını kana karışdırup gözünden akıdırsun, ol selem adlu agacun sâhibi olan mekânda sâkin olan cîrânı ve yârânı tezekkür itmekden midür yohsa ol mahbûbe sâkin oldugı yerün cihetinden esen yelden midür veyâhûd gicelerde berkun rûşenligi sebebinden midür ki ol berk mahbûbe-i mezbûrenün tarafında olan tagdan gelür.

Kaynakça

Mermer, Kenan. "Şerh-i Kasîde-i Bürde (İbrâhîm el-Ankaravî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 09 Ağustos 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/serh-i-kaside-i-burde-ibrahim-el-ankaravi

İbrâhîm b. Süleymân b. Sâdık b. Mürsel el-Hanefî el-Ankaravî. *Kasîde-i Bürde Şerhi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nâdir Eserler Kütüphanesi, 766.

İbrâhîm b. Süleymân b. Sâdık b. Mürsel el-Hanefî el-Ankaravî. *Kasîde-i Bürde Şerhi*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hafid Efendi, 473.

İbrâhîm b. Süleymân b. Sâdık b. Mürsel el-Hanefî el-Ankaravî. *Kasîde-i Bürde Şerhi*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 2474.

4. Le'âlî Ahmed b. Mustafa Saruhânî'nin (ö. 1563) Şerhi:

Elimizdeki bilgilerden hareketle eser, Anadolu Türkçesiyle yazılmış ikinci *Kasîde-i Bürde* şerhidir. Kemâl Paşazâde'nin (ö.1534) öğrencilerinden olan Le'âlî'nin bu eseri, yazma eser kütüphanelerinde en çok nüshası olan Türkçe Bürde şerhi olması bakımından önem arz etmektedir. Bu durum da şerhin çokça sevilip okunduğunu göstermektedir.

Eser, Sadık Yazar tarafından hazırlanmış ve bu çalışmanın ikinci cildine alınmıştır. Detaylı bilgi için ilgili yere müracaat edilebilir.

Örnek Metin

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

"Hemze", istifhâm içündür; "min tezekküri" didügi, "mezecte" didügi kavline müteʿallıkdur. "Tezekkür" "nisyândan sonra anmak" maʿnâsınadur. "Cîrân", cârun cemʿidür, "konşular" dimekdür. "Cîrân"dan murâd mahâbîbdür, dâyimâ nusb-ı ʿaynında olup kalbinden gitmedügi ecilden "cîrân" ile taʿbîr eyledi. "Bi-zî Selemi" [HM 3a] didügi, zarf-ı müstekardur. "Cîrân" didügi kavlinün, sıfatıdur fî maʿnâsınadur. *Zî* sâhib maʿnâsınadur, [VEL 3b] Selem bir agacun ismidür. *Mezecte* fiʿl-i mâzî-i muḫâṭabdur, mezcden müştakdur. Sâhib-i kasîdenün kendü nefsine hitâbdur tecrîd tarîkiyle. Mezc karışdurmak maʿnâsınadur. "Demʿ" göz yaşına dirler. "Cerâ" fiʿl-i mâzîdür cereyândan müştakdur, tahtında fâʿili müstetir hüve râciʿdür "demʿan" didügi kavline, maʿnâsı "akar" dimekdür. "Min mukletin" didügi [MS 6b] "cerâ" didügi kavline müteʿallıkdur. "Mukle" "göz bebegi"ne dirler ve gözün tamâm agına ve karasına dahi ıtlâk iderler. "Bi-demi" didügi mezecte didügi kavline müteʿallıkdur, dem kan maʿnâsınadur.

Yaʿnî sâhib-i kasîde vefret-i tahassüri ve kesret-i tahayyüri üzerine tenbîhen kânûn-ı tecrîd üzerine kendü nefsine ḫiṭâb idüp eydür ki "Sen bu göz yaşın kana karışdırup gözünden akıtdugun Selem sâhibi olan mekânda sâkin ü mütemekkin olan mahâbîb nusb-ı ʿaynunda olup dâyimâ kalbünden gitmeyüp anları anup zikr itdügünden midür?

Tercüme:

Andun mı zî-Selemdeki ehli vü cîreti
Kim kan yaş aglamak gözünün oldı ʿâdeti

Dîger:

Ey zi-yâd-ı sohbet-i yârânet ender-Zî-Selem
Eşk-i çeşm âmîhtî bâ-hūn revân geşte be-hem

Kaynakça

Kahraman, Bahattin. "Le'âlî ve Abdurrahîm Karahisârî'nin Manzum Kasîde-i Bürde Tercümeleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 4 (1997), 57-107.

Koç, Hamza vd. "Şerh ve Tercüme-i Kasîde-i Bür'e (Le'âlî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim 11 Ağustos 2023.

http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/serh-ve-tercume-i-kaside-i-bur-e-le-ali

Özdemir, Dursun Ali. *Zâli Ahmed bin Mustafa'nın Kasîde-i Bürde Şerhi*. Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Le'âlî. *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi, 2762.

Le'âlî. *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih, 3978.

Le'âlî. *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 3369.

Şahin, Ebubekir Sıddık. *Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Şerh ve Tercümeleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Şahin, Ebubekir Sıddık. "Le'âlî'nin Kasîde-i Bürde Şerhi ile İlgili Bir İntihal". *Türkoloji* 14/1 (2001), 263-270.

Yazar, Sadık. *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi, 2011.

5. Şeyh Saʿdullâh/Saʿdeddîn el-Halvetî/el-Hulvânî Müridi'ne (ö. 1477) Atfedilen Şerh:

Le'âlî Ahmed b. Mustafa Saruhânî'nin şerhi gibi yazma eser kütüphanelerinde en çok nüshası bulunan Türkçe *Bürde* şerhidir. Elimizdeki nüshaların mukaddimesine göre şerh, Şeyh Saʿdullâh/Saʿdeddîn el-Halvetî/el-Hulvânî'nin müridine aittir. Lakin eldeki bilgilerden hareketle, Anadolu Türkçesiyle yazılmış ilk şerh olan İbrâhîm b. Süleymân b. Sâdık b. Mürsel el-Hanefî el-Ankaravî'ye ait *Bürde* şerhiyle neredeyse bire bir benzerlik gösteren bu esere ihtiyatla yaklaşmakta fayda vardır. İbrâhîm b. Süleymân

el-Ankaravî'nin metnini, bu çalışmanın ikinci cildi için hazırlayan Mücahit Kaçar, Sa'dullâh el-Halvetî'nin müridine ait olduğu söylenen metnin, İbrâhîm b. Süleymân el-Ankaravî tarafından kaleme alınan şerhin Arapça kısımlarının kısaltılarak tercüme edilmesi ve Türkçe kısımlarının ise nerdeyse aynen alınmasıyla oluşturulduğunu belirtmektedir. Böylece karşımızda bir istifadeden çok bir intihal/sirkat meselesi olduğu söylenebilir. Detaylı bilgi için ikinci cildin ilgili bölümüne müracaat edilebilir.

Yapılan araştırmalarda ne Şeyh Sadullâh'ın ne de müridinin hayatı hakkında bir bilgiye ulaşılabilmiştir. Şeyh'in adı şerh nüshalarında çoğu mukaddimede Sadullâh olarak geçmesine rağmen bazı nüshalarda Sadeddin (İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler, 3337, 21b) ve Sadullah el-Hulvânî (İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler, 3063, 1b) olarak yer alır.

Şerhin mukaddimesinde Bûsîrî'nin *Bürde*'yi telif sebebi ve şârihin şerh sebebi anlatılmaktadır. Buna göre müellif, *Bürde*'nin acîp ve orijinal elfâzının ortaya konulması, Farsça şerhinden de hareketle (bu şerhin hangisi olduğu söylenmemektedir) anlatılmak istenen mananın Türkçe olarak verilmesi amacıyla, Şeyh Sa'dullâh/Sa'deddîn el-Halvetî/el-Hulvânî ile yapılan istişareler sonucunda *Bürde*'yi şerh etmeye ve her bölümün sonuna da Le'âlî şerhlerinin ve *Bürde* mecmualarının da ayrılmaz parçası olan manzum tercümeyi eklemeye karar vermiştir. Ayrıca mukaddimede *Bürde*'nin bölümleri ve her bölümde ne anlatıldığı yazılmıştır.

Eserde *Bürde*, muhtasar olarak şerh edilmiştir. Her beytin önce i'râbı, kelime tahlilleri yapılmış, kelimeler gramer yönünden (sarf, nahiv ve okunuşları açısından) açıklanmış, kaynak metindeki kelimelerin anlamları verilmiş, ardından *"ve beytin ma'nâsı budur/oldur ki"* denilerek beytin anlamı oldukça sade bir Türkçeyle kısaca açıklanmıştır. Ayrıca her şerh bölümünün sonunda "tercüme" başlığıyla, ilgili beytin Le'âlî şerhlerinin ayrılmaz parçası olan manzum tercümesi yer almaktadır. Lakin nüshalar mukayese edildiğinde, özellikle ilk beytin şerhinde, nüshalar arasında bazı farklılıkların bulunduğunu ifade etmeliyiz. Bu nedenle nüshalara ihtiyatla yaklaşmak, metnin farklı kısımlarını mukayese ederek neticeye ulaşmakta fayda vardır.

Hussein Abdulameer Talal (2016) ve Mine Taşdemir (2019), eser hakkında birer yüksek lisans tezi hazırlamıştır.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

"Elif" harf-i istifhâmdur ve "min" harf-i cerdür. "Tezekkür" masdardur. Ma'nâsı "anmak"dur. "Cîrân" cem'-i "câr"dur, "konşı" ma'nâsınadur. "Bi-zî Selem"deki bâ, fî ma'nâsınadur. Ve "zû" sâhib ma'nâsınadur ki hâlet-i

ref'i vâv ile ve hâlet-i nasbı elifle ve hâlet-i cerri yâ ile olur ki "Câ'enî zû-mâlin ve ra'eytü zâ-mâlin ve merartü bi-zî-mâlin." dirsin. Ve "Selem" bir ağaçdur ve "dem'" gözyaşıdur ve "mukle" gözün tamâm agına ve karasına dirler. Ve beytün ma'nâsı oldur ki şâ'ir "enâra'llâhu burhânehû" kendü nefsine hitâb idüp eydür ki, "Ey kimesne, sen ki bu gözyaşını kana karışdurup gözden akıdursın. Ol ağacun sâhibi olan mekânda sâkin olan yârânı anup ve tezekkür itmekden midür?" Nitekim mütercim buyurur. Tercüme:

Andın mı zî-Selemdeki ehli vü cîreti
Kim kan yaş ağlamak gözünün oldı âdeti
(Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 4188, 3b).

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin vd. "Şerh-i Kasîde-i Bürde (Şeyh Sadullâh El-Halvetî Müridî)", *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 11 Ağustos 2023.

http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/serh-i-kaside-i-burde-seyh-sadullah-el-halveti-muridi-tees-1442

Sezer, İsmail Hakkı. *İmam Busîrî ve Bürde'si*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi, 1985.

Şahin, Ebubekir Sıddık. *Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Şerh ve Tercümeleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Talal, Hussein Abdulameer Talal. *Sadullah Halveti'nin Şerh-i Kasîde-i Bürdesi (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Taşdemir, Mine. "Sa'du'llâh el-Halvetî'ye Atfedilen Anonim Kasîde-i Bürde Şerhine Göre Nefsin Mahiyeti ve Özellikleri". *Anasay* 3/7 (2019), 169-188.

Taşdemir, Mine. *Sa'du'llâh Halvetî'ye Atfedilen Anonim Kasîde-i Bürde Şerhi (İnceleme-Metin)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Yazar, Sadık. *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.

6. Yahyâ bin Abdullah'ın (ö. 1605'ten sonra) *Tercümetü'l-Esrâr fi Medhi Seyyidi'l-Ebrâr* Adlı Şerhi:

Eldeki tam nüshasına Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 5515'te rastlayabildiğimiz *Bürde* şerhinin 1b-12b arasında yer alan oldukça geniş mukaddimesi Arapça ve Türkçe karışık vaziyette yazılmıştır. Secili bir üslupla yazılan mukaddimede; besmele, hamdele ve salveleden sonra, bazı ayetlerin izahı yapılmış, Hz. Peygamber'in yüceliği ayet ve hadislerle açıklanmıştır. Eserin Sultan 1. Ahmed'e (1603-1617) sunulduğu ifade edilmekle birlikte, Sultan Ahmed'in 14. padişah olduğu, kazandığı savaşlar ve çeşitli

muvaffakiyetleri anlatılmıştır. Ayrıca diğer sultanlara da dualar edilmekte ve eserin Kahire'de yazıldığı zikredilerek Mısır topraklarının da korunması için Allah'a niyazda bulunulmaktadır. 4b sayfasında şârih, adının Yahyâ bin Abdullah olduğunu, fırsatı ganimet bilerek vakti boşa harcamadan şerhi yazıp bitirmeyi istediğini ifade eder. 5a-7a arasında Hz. Peygamber'in Hulefâ-i Râşidîn'in, sahabelerin, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in yüceliklerini Türkçe olarak anlatır. 7b-9b arasında çeşitli ayet ve hadislerle Hz. Peygamber'in ne kadar üstün bir şahsiyet olduğunu ifade eder.

Mukaddimenin 9b-11a arasında yer alan kısım, Le'âlî'nin şerhinden neredeyse bire bir alınmıştır. Şerhte de Yahyâ bin Abdullah'ın Le'âlî Ahmed b. Mustafa Saruhânî'den oldukça istifade ettiği görülmektedir. Şunu kesin olarak söylemek gerekir ki Yahyâ bin Abdullah, Le'âlî'nin şerhine çeşitli eklemeler yaparak, şerhte farklı tasarruflarda bulunarak eserini meydana getirmiştir. Ancak gerek mukaddimede gerekse şerhte, Yahyâ bin Abdullah'ın eserinde olup da Le'âlî'nin şerhinde olmayan birçok kısım bulunmaktadır. Hatta Yahyâ bin Abdullah, 11b-12a sayfasında, Arap şairlerinin "teyemmünen kasâ'idlerinin matla'ında 'aşkın levâzımından…" ve diğer hususlardan nasıl bahsettiklerini uzun uzun anlattığı bölüm Le'âlî'de bulunmaz. İlk beytin şerhinde de farklı Arap şairlerinden istişhad tarikiyle izahlar yapar ki bu duruma da Le'âlî'de rastlanmaz. Yani gerek mukaddimeye gerekse şerhe baktığımızda Yahyâ bin Abdullah'ın şerhinde ilk ve başlıca kaynak olarak Le'âlî'yi aldığını, bunun yanında birçok kaynaktan da istifade ederek eserini meydana getirdiğini söyleyebiliriz.

Eserin elimizde özellikle baş tarafında birçok eksik varak bulunan ikinci bir nüshası da Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Çelebi Abdullah, 308'de kayıtlıdır. Yazma Bağışlar 5515'teki nüshasının ferağ kaydında eserin 1013'te (1605) Mısır'da istinsah edildiği kayıtlıdır. Çelebi Abdullah 308'de yer alan nüshanın da ferağ kaydından eserin 1013'te (1605) Mısır'da istinsah edildiği yazılıdır. Hatta kayıtlardaki tüm ifadeler neredeyse bire bir aynıdır.

Yahyâ bin Abdullah, beyitleri açıklarken önce her kelimenin i'râbını yapmış, cümle içindeki durumu ve anlam farklılıklarıyla ilgili bilgiler vermiş, ardından da beyitte anlatılmak istenenleri izah etmiştir. Ancak ilk beyitte ve nadiren bazı beyitlerde buna uymamıştır. Her beyit müstakil olarak tek tek şerh edilmiştir. Özellikle, ilk iki beyit gibi, bazı beyitlerin şerhi oldukça geniş tutulmuştur. Şerhte yer yer Türkçe, Arapça ve Farsça farklı şairlere ait beyitler de zikredilmektedir. Bazı beyitlerde şerh metninin içinde bazılarının da sonunda "Tercüme-i Beyt" denilerek neredeyse "serbest nazım" diyebileceğimiz tarzda, ölçüsüz lakin "ye" kâfiyeli olarak beyte anlam verilmiştir. Bu nazım parçalarının şârihe ait olma ihtimali yüksektir. Mesela ikinci beytin şerhinin sonlarında kaynak beyit şu şekilde aktarılmıştır:

Yoksa berk mi göründi Kâzıme'den yâ rîh-i sabâ
Ki giderdi leme'ân İdam'daki zulmeti

Her beytin sonunda "ve ba'de hâzâ" denilerek -yer yer de "muhassal ma'nâ" başlığıyla- beytin muhtasar açıklaması verilmektedir. Ayrıca birçok şerhte görüldüğü üzere her kaynak beytin şerhinden sonra, Le'âlî şerhlerinin neredeyse ayrılmaz parçası olan manzum tercüme ve Hafız Şeref'in Farsça manzum tercümesi aktarılmaktadır.

Şerh üzerine Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesinde hâlen doktora tezi hazırlamakta olan Hakan Sönmez, eseri tanıtan bir de makale yazmıştır (Sönmez, 2024).

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

Şeyh nâzım rahmetullâhi 'aleyh bu kasîde-i mübârekeyi inşâd eylemezden evvel sâlihler ile tâ'at u 'ibâdet mevâzi'lerinde yoldaşları ile tâ'ate meşgûl olup sonra إِنَّ النَّفْسَ لأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ hasebince şeytân 'aleyhi'l-la'nenin mekr ü iğvâsıyla yoldaşlarından dûr u mehcûr olup nefs-i emmârenin mertebesine düşmüş hidâyet-i Rabbânî olup sine-i gafletden uyanup tevbe ve istiğfâr idüp nedâmet çekdüginden ötürü şeytân-ı la'înin mekrinden halâs bulup nefs-i levvâme veyâhud nefs-i mutma'innede ا يَا اَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ رْجِعِي الٰى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً فَادْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّتِي hıtâbına mazhar düşüp tamâm terakkî bulmuş. *Nes'elük'allâhümme'l-hidâyete ilâ menâhici ma'rifetike ve't-tevfîka li-edâ'i hukûki ni'metike lâ nuhsî senâen 'aleyke ente ke-mâ esneyte 'alâ nefsike*. Ba'dehû ve fart-ı tahassürî ve kesret-i tahayyürî ile katı muhkem ağlamış yoldaşlarını tezekkür idüp beyt

تذكر فى طلوع الشمس سحرا واذكره لكل غروب شمسا

Ve dahı ol 'ibâdet eyledikleri yirleri terk eyledüginden İmruü'l-Kays habîbinün firâk-ı tahassürî fevtinden kelâmı buna nâtıkdur… (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 5515, 12b).

Kaynakça

Sönmez, Hakan. "Yahyâ b. Abdullâh'ın Kasîde-i Bürde Şerhi: Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr". *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 7/1 (2024), 169-192.

Yahyâ bin Abdullah. *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Çelebi Abdullah, 308.

Yahyâ bin Abdullah. *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 5515.

7. Şeyhülislam Bâlîzâde Mustafâ b. Bâlî b. Süleymân Rûmî'ye (ö. 1662) Atfedilen Şerh:

Köprülü Kütüphanesi kayıtlarında, Mehmed Asım Bey 459/1b-48b'de kayıtlı *Bürde* şerhi, Şeyhülislâm Bâlîzâde Mustafâ b. Bâlî'ye atfedilmekle birlikte eserin müellifi kesin olarak bilinmemektedir (Yazar, 2011, 592). Sonradan yaptığımız incelemelerde aynı eserin Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 3846, 1b-60a; Lala İsmail, 688, 112b-143b (Yazar, 2023, 1145); İBB Atatürk Kitaplığı, Bel_Yz_K.0875, 1b-44b, Pertev Paşa, 616, 77b-94a ve Yazma Bağışlar, 2177, 19b-99a'da kayıtlı birer nüshasını tespit ettik. Bu nüshalarda da müellife dair bir kayıt bulunmamaktadır.

Yazma Bağışlar, 2177'de kayıtlı nüshada dibace yer almaz. Hacı Mahmud Efendi, 3846'da kayıtlı nüshada ise Arapça bir dibace vardır. Bu dibacede, İmâm Bûsîrî'nin kısaca hayatı ve *Bürde*'yi nasıl yazdığıyla ilgili bilgi verilmektedir. Pertev Paşa 616 ve Mehmed Asım Bey, 459'da kayıtlı nüshaların mukaddimeleri Türkçe olup aynıdır. Bu mukaddimede, hamdele ve salvele bölümünden sonra *Kasîde-i Bürde*'nin faziletlerinden ve okunma amacından bahsedilmektedir. Daha sonra şârih, "Bir iltimâsı reddolunmaz azîzin talebi ile Türkî lisân edâsı ile tercüme olundu tâ ki okuyup muhassalu'l-merâm olanlar mütercimi hayır du'âdan behre-mend ve sa'âdet-peyvend eyleyeler, aksâ-yı maksûd budur ve's-selâm." diyerek şerhin amacını ifade etmektedir.

Pertev Paşa, 616'nın istinsah kaydındaki "Temme eş-şerhu'l-muhtasar… (Muhtasar şerh tamamlandı) ifadesi, müellifin şerh tarzını yansıtması bakımından önemlidir. Şerh; kısa, öz ve mücmel izahlar içermektedir. Beyitler oldukça muhtasar şekilde, gramer izahlarına girilmeden, kimi zaman birkaç beyit bir arada verilerek açıklanmıştır. Kaynak beyitlerin üzerine ve derkenarlara Türkçe ve yer yer de Farsça olarak kelimelerin izahı yapılmış, kısaca beyitlerin tercümesi yazılmıştır.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

Em hebbeti'r-rîhu min tilkâ'i Kâzımetin
Ve evmeda'l-berku fi'z-zalmâ'i min İdami

Nâzım rahimehullâh lutf-ı matla' aksâmından olan san'at-ı ta'azzül üzre 'ünvân-ı kasîdesinde şedâyid-i 'ışkı zikretmek isteyüp kânûn-ı tecrîd hükmiyle 'âlemde mahrem-i esrâr olacak yâr-ı sâdık yokluğını iş'âr eyleyüp sebeb-i vecd ü şûrını istifsâr idüp sırrını istifsâr eylemekde kendü nefsine hıtâb idüp eydür: "Senün gözünden kanlu yaş dökdüğün ne

sebebdendür, mahbûbun ile sâbıkda cârî olan visâli anmakdan mıdur? Yâhud hâlâ firâkda olup visâl taleb idüp ma'şûkun mekânı semtinden gâh yel esüp nesîm-i visâl ve gâh şimşek zâhir olup berk-i cemâl hâtırına gelüp rikkat idüp kendüni zabt idemeyüp bî-karâr olmakdan mıdur, şöyle kanlı yaş akıdup ağladuğın?" dir. Ya'nî Selem adlu ağaç biten mevzi'de sâkin olan mahbûbla geçen visâli anup ağlar mısın? Yâhud hâlâ visâl taleb idüp ol dilber diyârı semtinden olan Kâzıme adlu mekândan yel esüp yâ İdam adlu tağdan şimşek zâhir olup nesîm-i visâl ve berk-i cemâl gönlüne gelüp şevkden ağlarsın?" (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 2177, 19b-20b).

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin vd. "Şerh-i Kasîde-i Bürde (Mustafa b. Bâlî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 25 Eylül 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/serh-i-kaside-i-burde-mustafa-b-bali

Şeyhülislâm Bâlîzâde Mustafâ b. Bâlî b. Süleymân Rûmî (?). *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Köprülü Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey, 459.

Şeyhülislâm Bâlîzâde Mustafâ b. Bâlî b. Süleymân Rûmî (?). *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 3846.

Şeyhülislâm Bâlîzâde Mustafâ b. Bâlî b. Süleymân Rûmî (?). *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Lala İsmail, 688.

Şeyhülislâm Bâlîzâde Mustafâ b. Bâlî b. Süleymân Rûmî (?). *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Pertev Paşa, 616.

Şeyhülislâm Bâlîzâde Mustafâ b. Bâlî b. Süleymân Rûmî (?). *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 2177.

Yazar, Sadık. *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi, 2011.

Yazar, Sadık. "Osmanlı Telif Geleneğinde Istılahî ve Amelî Yönden Tercüme ve Şerh İlişkisi". *60. Doğum Yılı Münasebetiyle Prof. Dr. M. A. Yekta Saraç Armağanı*. 2 Cilt. ed. Mücahit Kaçar vd. 499-530. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2023.

8. Mustafa b. Ahmed el-Bosnevî'nin (ö.1702) *Zübdetü'ş-Şurûhu't-Türkiye* Adlı Şerhi:

Mustafa b. Ahmed el-Bosnevî'ye ait şerhin adı *Zübdetü'ş-Şurûhu't-Türkiye*'dir. Mukaddimede şârih dönemin padişahı IV. Mehmed'e (1648-1687) ithaf ettiğini, padişahın *Bürde*'ye ayrı bir ilgisi olduğunu ve bu yüzden *Bürde*'yi Türkçe olarak şerh ettiğini ifade eder (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Sütlüce Dergahı, 107, 3a-3b). Şârih, genellikle Arapça ve Farsça şerh

edilen kasideyi, Türkçe şerh etmeyi arzu etmiştir. Şerhinde kelimeleri iʿrâb ve iştikakını göstermeyi, belagate dair bazı hususlara temas etmeyi, söyleyiş inceliklerini aktarmayı istemiş, "müfid ve muhtasar" bir şerh kaleme almıştır (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Sütlüce Dergahı, 107, 4a).

Eseri yayına hazırlayan Kenan Mermer (2020) şerhin; tasavvufî remizler, yorumlamalar ve şerh tekniği açısından vasatın üzerinde bir şerh olarak kabul edilebileceğini ifade etmektedir. Bosnevî, öncelikle şerhinde kelimelerin gramer özellikleri ve anlamlarıyla ilgili muhtasar bilgiler vermiş, ardından birçok *Bürde* şerhinde rastlandığı gibi "Mahsûl-i Beyt" başlığı altında, beytin anlamını toplu şekilde arz etmiştir.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte demʿan cerâ min mukletin bi-demi

Bu kasîde-i hamîdeyi Şeyh İmâm Şerefüddîn Ebû ʿAbdillâh Muhammed bin Saʿîd el-Bûsîrî, Hazret-i Habîb-i Ekrem sallallâhu ʿaleyhi ve sellemün medh-i şerîfinde îrâd eylemişdür. Bahr-i basîtün durûb-ı sittesinün darb-ı evvel ve eʿârîz-i sülüsün ʿarûz-ı ûlâsındandur. Aslı "müstefʿilün fâʿilün müstefʿilün fâʿilün"dür. Ekseriyâ ʿillet-i habn lâhık olmışdur. İbtidâ-i beytde hemze, istifhâm içündür. Tezekkür; masdardur, anmak maʿnâsına; cîrân, cemʿ-i câr, hem-sâye maʿnâsına. Selem bir mekânun veyâ bir agacun ismidür ki Mekke'ye ve Medîne'ye karîbdür. Mezecte, fiʿl-i mâzî-i muhâtabdur, mezcden müştak halt maʿnâsına. Mahsûl-i Beyt, Zî-Selem olan mekânda sâkin ü mütemekkin, hem-sâyegân u ahibbâyı tezekkür itdügünden midür ki, gözünden akan yaşı kana karışdurdun? Yaʿnî nâzım-ı kasîde-i sedîde –rahimehu'llâh- vefret-i ʿışk ve fevret-i şevkından tahammül idemeyüp ve bir muhâtab bulamayup, kendü nefsinden kâʿide-i tecrîd üzerine bir muhâtab ihtirâʿ idüp hıtâb ider ki: "Ey yâr-i mukâbil ü muhâtab! Eşk-i çeşmüni hûn ile halt itdügün mukarrer ü muhakkakdur; lâkin sebebi nedür? Âyâ mukaddemâ mekân-ı Zî-Selem'de iken beynünüzde taʿâruf u taʿâhüd olan ahibbânun iştiyâkından anları tezekkür itdügün midür?" Beyt-i mezkûrun maʿnâ-yı zâhirîsi budur; lâkin erbâb-ı hakîkat u ashâb-ı tarîkat katında, Selem ve Kâzıma ve İzam'dan murâd, fıtrat-ı ebdân ve taʿalluk-ı ervâhdan mukaddem olan makâmât u hâlâtdur; ahbâb-ı ervâh ile taʿâruf hâsıl idüp ol makâmât u hâlâtı tezekkür ve hübûb-ı riyâh-ı lezzet-i rûhânî ve lemeʿân-ı envâr-ı ʿirfânîdür (Mermer, 2020, 404-405).

Kaynakça

Mermer, Kenan. *Klâsik Şerh Geleneğinde Üslûp -Kasîde-i Bürde Örneği-*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2020.

Mermer, Kenan. "Zübdetü'ş-Şurûhı't-Türkiyye (Mustafa Bin Ahmed El-Bosnevî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 15 Ağustos 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/zubdetu-s-suruhi-t-turkiyye-mustafa-bin-ahmed-el-bosnevi

Mustafa b. Ahmed el-Bosnevî. *Zübdetü'ş-Şurûhı't-Türkiyye*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Sütlüce Dergahı, 107.

9. Balcızâde Ahmed bin el-Hâc Hasan İstanbulî'ye ait *Bürde* şerhi,

Eser; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, 1735 numarada kayıtlıdır. Şerh eksik olup eserde, kaynak metnin 140. beytine kadarki kısmı ve 141. beytin de başlangıcı açıklanmıştır. Müstakil hâlde *Bürde* şerhini barındıran yazma; güzel bir talik hatla, siyah mürekkeple, kaynak beyitler surh mürekkeple yazılıdır. Oldukça sanatlı ve secili mukaddimesinde eserin Daltaban Mustafa Paşa'nın (ö. 1703) arzusuyla kaleme alındığı ve 4. Mehmed'in oğlu 2. Mustafa'ya arz edildiği (1695-1703) kayıtlıdır (4a-5b). Şârih kendi ismini, "sebeb-i tahrîr-i kitâb" kısmında, Balcızâde Ahmed bin el-Hâc Hasan İstanbulî olarak anmaktadır (6a). Eserde ilk beytin şerhinin başladığı varak(lar) kopuktur.

Beyitlerin detaylı bir şekilde izah edildiği şerhte öncelikle kelimelerle ve beyitle ilgili gramer bilgisi verilmekte, ardından beytin manası izah edilmektedir. Ardından "el-i'râb" başlığı altında kelimelerin i'râbı yapılmakta "hulâsa-i nazm-hâsıl-ı ma'nâ" başlığı altında da beyit detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Şerhte birçok Arapça ve Türkçe şiirin bulunduğu, açıklamaların oldukça detaylı ve sanatlı bir dille yapıldığı görülmektedir. Her beytin sonunda Le'âlî şerhlerinde bulunan manzum Türkçe tercüme ile Hafız Şeref'e ait Farsça tercüme yer almaktadır.

Örnek Metin:

Em hebbeti'r-rîhu min tilkâ'i Kâzımetin
Ve evmeda'l-berku fi'z-zalmâ'i min İdami

"Em hebbeti'r-rîhu"da "em" ittisâliyye ve inkıtâ'iyye olur. İttisâliyye olursa "tesme'u bi'l-Mu'aydiyyi" kabîlinden masdarı fi'line ikâmet etdirilir meselâ hubûb-ı rîh dimek gibi munkatı'a olursa kelâm-ı sâbıkdan ıdrâb olur. Ya'nî mezc-i dumû', tezekkür-i ihvân içün degildir. Belki menzil-i habîbden hubûb iden nesîm içündür, dimek olur. Gûyâ ol Hazret-i Sultân-ı Zî-şân'a iltifât katında tezkâr-ı ehibbâ bi'l-külliye mensî ve metrûk olmaga lâyık olur, dimek olur. (İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, 1735, 11a)

Kaynakça

Balcızâde Ahmed bin el-Hâc Hasan İstanbulî. *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, 1735.

10. Berlin Devlet Kütüphanesi Hs. Or. 5151'de Kayıtlı Müellifi Bilinmeyen *Kasîde-i Bürde* Şerhi:

Müellifi belli olmayan muhtasar şerhin eldeki tek nüshası, Berlin Devlet Kütüphanesi Hs. Or. 5151'de kayıtlıdır. Ferağ kaydına göre eser, 3 Şaban 1146'da (9 Ocak 1734) istinsah edilmiştir. Muhtasar şekilde, çoğunlukla sadece beytin anlamının aktarıldığı bu şerhte her kaynak beyitten sonra "Ya'nî sâhib-i kasîde, sâhib-i kasîde" ifadelerinden biriyle izaha başlanmıştır. Oldukça sade bir Türkçeyle kaleme alınmış olan şerh, Hamza Koç tarafından yayımlanmıştır (2021).

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

Ya'nî sâhib-i kasîde, vefret-i tahassür ve kesret-i tahayyürî üzre kendü nefsine tenbîhen hıtâb eydür ki: Senün bu gûne kan ile mahlût rîzân itdügün eşk-i çeşmün sâhib-i Selem olan mekânda sâkin ü mütemekkin olan mahâbîb nasb-ı 'aynundan olup ve dâ'imâ kalbünden gitmeyüp zikr itdügünden mi aglayup feryâd u zârunı peyveste-i tâk-ı eflâk idersün? Allâhümme hallisnâ min şerri'ş-şeytân ve yessir lenâ bekâ'e'l-îmân (Koç, 2021, 39).

Kaynakça

Koç, Hamza. *Berlin Devlet Kütüphanesi Hs. Or. 5151'de Kayıtlı Kasîde-i Bürde Şerhi*. İstanbul: DBY Yayınları, 2021.

Koç, Hamza. "Şerh-i Kasîde-i Bürde (?)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 25 Eylül 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/serh-i-kaside-i-burde

11. Müellifi Belli Olmayan *Bürde* Şerhi:

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hüdai Efendi 1332'de kayıtlı nüshanın istinsah yılı 1151'dir (1738-39). Galata Mevlevihanesi, 146'da kayıtlı nüshanın istinsah tarihi de 26 Şevval 1153/14 Ocak 1741'dir. Bunlardan hareketle 18. yy.da telif edildiğini düşündüğümüz bu şerhin müellifi belli değildir.

Eserin mukaddimesinden hareketle şârihin bir müderris olduğu söylenebilir. Mukaddimede müellif, diğer şerhlerden sadece belagate dair üst düzeyde bilgi sahibi olanların istifade edebildiği için öğrencilerin kendisinden, sadece beyitlerin Türkçe anlamlarına odaklanan bir şerh yazmasını istediklerini ifade eder. Böylece şârih, kaynak beyitlerin kelime anlamlarının ve basit düzeyde gramer yapılarının anlatıldığı bir şerh kaleme almış;

her beytin sonunda da -çoğu şerhte olduğu üzere- "mahsûl-i beyt" başlığıyla beyti özet olarak açıklamıştır.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

"Elif" istifhâmdur. "Min" harf-i cerdür. "Tezekkür" masdardur, anmak ma'nâsına. "Cîrân" cem'-i cârdur. Konşılar dimekdür. "Bi-zî" kelimesinde olan bâ, fî ma'nâsına. "Zî" esmâ-i sitte-i mu'telledendür. Sâhib, ma'nâsınadur. Üzerine harf-i cer dâhil olmağla mecrûrdur. Ve hâlet-i cerri "bâ" iledür. Ve "selem" bir ağacın ismidür. Ve "dem'" gözyaşıdur. Ve "mukle" tamâm gözün ağına ve karasına dirler. "Mezecte" fi'l-i mâzî, müfred, müzekker, muhâtabdur. Ve sâhib-i kasîde, kemâl-i iştiyâk 'arz idüp kendü nefsine hıtâb eyler. Mahsûl-i Beyt: Ey nefis! Ol Selem dimekle müsemmâ olan ağacın sâhibi olan mekânda sâkin olan cîrân ve yârânı anduğından mıdır ki bu gözün yaşını kana karışdırup gözünden akıdırsın yâhud gözünden akan yaşını kanla karışdırdın? (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hüdai Efendi, 1332, 2a-2b).

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin vd. "Şerh-i Kasîde-i Bürde (?)", *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 25 Eylül 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/serh-i-kaside-i-burde-tees-11

Şerh-i Kasîde-i Bürde (?). İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Galata Mevlevihanesi, 146.

Şerh-i Kasîde-i Bürde (?). İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 3631.

Şerh-i Kasîde-i Bürde (?). İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hüdai Efendi, 1332.

12. Şeyh Abdullah b. Şeyh Ahmed'in (ö. 1738'den sonra) (İpsalalı Vâ'iz Sağîr-zâde) *İrşâdiyye Şerh-i Kasîdetü'l-Bürde* Adlı Şerhi:

Eserin biri tam biri de eksik olmak üzere iki nüshası tespit edilebilmiştir. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih, 3971'deki nüsha eserin tamamını barındırmaktadır. Kaynak metnin sadece ilk 21 beytinin şerhini barındıran nüsha ise Ankara Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 4558 numarada, 1b-34a sayfaları arasında yer almaktadır. Her iki nüshada da istinsah kaydı, eserin ne zaman yazıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır.

Eserin mukaddimesinde müellif şerhine, *İrşâdiyye Şerh-i Kasîdetü'l-Bürde* adını verdiğini söyler. Eserinin mukaddimesinde, isminin Şeyh Abdullah bin Şeyh Ahmed olduğunu, *Bürde* gibi kıymetli bir eserden herkesin faydalanabilmesi için şerhini Türkçe kaleme aldığını ifade eder. Bûsîrî'nin kasideyi nasıl yazdığını, gördüğü rüyayı, felç hastalığından nasıl kurtulduğunu muhtasar bir şekilde anlatan şârih, birçok müellifin söylediği gibi, şerhindeki kusurların affedilmesini rica eder. Ardından kaynak eserin bölümleri ve içerikleri hakkında bilgi verir (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih, 3971, 2a-2b).

Müellif eserinde, *Bürde*'nin her beytini üç başlık altında şerh etmiştir: "Tashîhât" başlığı altında kelimelerin okunuş şekillerini, anlamlarını, sarf bilgisini aktarmıştır. "el-İ'râb" başlığı altında kelimelerin i'râbını yapar. Son olarak "el-Ma'nâ" başlığı altında ise şârih, beytin anlamını genel olarak açıklar.

Diğer Türkçe *Bürde* şerhleriyle mukayese edildiğinde *İrşâdiyye*, kaynak beyitlerin gerek gramer gerekse anlam hususiyetlerini izah eden ve belli bir düzeyde Arapça bilgisine sahip okuyucuların istifade edebileceği hacimli şerhler arasında değerlendirilebilir

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

Tashîhât: Hemze, harf-i istifhâmdur. Anun içün sadâret-i kelâm vardur. Cümle-i ismiyyeye dâhile olur, "e Zeydün kâ'imün." gibi. Ve cümle-i fi'liyyeye de dâhile olur, "e kâme Zeydün." gibi. Min, harf-i cerdür. Ancak harf olduğu hâlde müsta'meldür. Cumhûr katında sünâ'iydür. Kisâ'î ve Ferrâ katlarında sülâsîdür. Onun içün niçe me'ânî ta'dâddur. İbtidâ' gâyet içindür: "Haractü mine'l-Basra." gibi. Ve min teb'îz içündür: "Ehaztü mine'l-mâl." gibi. Ve min beyân içündür: "lî aşraten mine'l-mâl." gibi. Ve min bedel içündür, kavluhû Te'âlâ: "E radîtüm bi'l-hayâti'd-dünyâ mine'l-âhirati" ey bedelehâ. Ve min ta'lîl içündür, kavluhû Te'âlâ: "ve hîne tada'ûne siyâbeküm mine'z-zahîrati" ey li-ecli'z-zahîrati. Ve min, 'an ma'nâsınadur, kavluhû Te'âlâ: "fe-veylün li'l-kâsiyeti kulûbuhum min zikri'llâhi" ey 'an zikri'llâhi… (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih, 3971, 2b; Ankara Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 4558, 3a).

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin vd. "İrşâdiyye Şerh-i Kasîdetü'l-Bürde". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 16 Ağustos 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/irsadiyye-serh-i-kasidetu-l-burde

Şeyh Abdullah b. Şeyh Ahmed İpsalalı Vâ'iz Sağîrzâde. *İrşâdiyye*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih, 3971.

Şeyh Abdullah b. Şeyh Ahmed İpsalalı Vâ'iz Sağîrzâde. *İrşâdiyye*. Ankara: Ankara Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 4558.

Yazar, Sadık. *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi, 2011.

13. Şeyh Abdullah b. Şeyh Ahmed'in (ö. 1738'den sonra) (İpsalalı Vâ'iz Sağîr-zâde) *Cübbe Şerh-i Kasîde-i Bür'e* Adlı Şerhi:

İpsalalı Vâ'iz Sağîr-zâde ilk olarak *İrşâdiyye Şerh-i Kasîdetü'l-Bürde* adlı eserini yazmış, ardından bu eserini *Cübbe Şerh-i Kasîde-i Bür'e* adıyla ihtisar etmiştir.

Eserin elimizdeki tek nüshası Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Reşid Efendi, 799'da bulunmaktadır. Temmet kaydında şerhin 1 Zilhicce 1150/22 Mart 1738'de tamamlandığı, nüshanın da Şevval 1153/ Aralık 1740'ta istinsah edildiği yazılıdır (83a). Bu bilgi, bazı kaynaklarda geçtiği şekilde şârihin 1130/1717-18'de (Bağdatlı İsmail Paşa, I, 480) ya da 1140/1727-28'de (Bursalı Mehmed Tahir, I, 255) vefat etmediğini ispat etmesi bakımından önemlidir.

Eserin mukaddimesinde şârih kendisini: "…bu 'abd-i fakîr, rıkk-ı hakîr, kalîlü'l-bidâ'a ve 'adîmü'l-berâ'a ki beyne'n-nâs ma'rûf ve meşhûr olan İbsalavî Vâ'iz Sağîr-zâde … Monla 'Abdullâh Efendi… (2a)" olarak tanıtmaktadır. Şârih, daha önce *İrşâdiyye* adıyla *Bürde*'yi şerh ettiğini, "... velâkin fehminde su'ûbet olmağla bu şerhimizde ancak ma'ânîsi ile iktifâ olundu (3a)" demektedir. Böylece bu eserine sadece, *İrşâdiyye*'de yer alan "el-ma'nâ" başlıklı kısımları almış, "ya'nî" diyerek her kaynak beyti izah etmiştir. Eser üzerine Mustafa Boyracı, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesinde yüksek lisans tezi hazırlamaktadır.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

Ya'nî sâhib-i kasîde tahassür-i kesîr ve tahayyür-i vefîr üzerine tenbîhen kânûn-ı tecrîd tarîkiyle kendi nefsinden sıfatda kendi misillü bir şahs-ı âharı intizâ' ve hıtâb edip eydür ki: Ey kişi n'oldı sana ki bu gözyaşını kanla karışdırup akıdursın? Âyâ ki ol Zî-Selem'de sâkin ve mütemekkin olan ahbâb ve yârânı dâ'imâ kalbinden gidermeyüp anları tezekkür etmeden midür? Vallâhu a'lem bi-hakîkati'l-hâli (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Reşid Efendi 799/4a).

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin vd. "Cübbe Şerh-i Kasîde-i Bür'e". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 16 Ağustos 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/cubbe-serh-i-kaside-i-bur-e

Bağdatlı İsmail Paşa. *Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Müellifîn Âsâru'l-Musannifîn*. 2 Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1951.

Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri.* 3 Cilt. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Yayınları, 2016.

Şeyh Abdullah b. Şeyh Ahmed İpsalalı Vâ'iz Sağîrzâde. *Cübbe Şerh-i Kasîde-i Bür'e*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Reşid Efendi, 799.

Yazar, Sadık. *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi, 2011.

14. Seyyid Ahmed b. Mustafa eş-Şehîr Belâmî/eş-Şehrî el-Belâyî'nin (18. Yüzyıl ?) Şerhi:

İncelediğimiz nüshalar içinde en eski olanı İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler, 2995 numarada kayıtlıdır. 86 varaktan oluşan yazmanın gövdesinde Le'âlî Ahmed b. Mustafa Saruhânî'nin meşhur şerhi bulunmaktadır. Seyyid Ahmed b. Mustafa eş-Şehîr Belâmî/eş-Şehrî el-Belâyî'nin şerhi, yazmanın derkenarında yer alır. Ferağ kaydına göre eser, 15 Şaban 1161'de (10 Ağustos 1748) istinsah edilmiştir. Bu nüshada mukaddime kısmı bulunmamaktadır.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 1431, 20b-33b arasında yer alan tam nüsha ise Ömer bin Ali tarafından Afyonkarahisar'da Recep Efendi Medresesinde Cemaziyelevvel 1203'te (Ocak-Şubat 1789) istinsah edilmiştir. Şazeli Tekkesi, 104, 2a'da müellifin adı Ahmed bin Mustafa eş-Şehrî el-Belâyî olarak kaydedilmiştir.

Şerhin mukaddimesinde Bûsîrî'nin hayatı, *Bürde*'yi yazma sebebi ile *Bürde*'nin hassaları üzerine bilgiler verilmiştir. Oldukça muhtasar şekilde yazılan şerhte kaynak kelimeler ya da kelime grupları surh mürekkeple yazılmış, peşinden -Âbidin Paşa şerhindekine benzer şekilde- kelime öbeklerine kırık mana verilmiş; sonrasında ise bütün mısra'ın anlamı sade bir Türkçeyle aktarılmıştır. Nüshalardaki mukaddime metinleri -küçük farklılıklarla- Le'âlî şerhinin mukaddimesiyle aynı olmakla birlikte şerh metinlerinde herhangi bir benzerlik bulunmamaktadır.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

"E min tezekküri cîrânin" konşuları andığından ötürü mü "bi-zî Selemi" Zî-Selem didikleri mekânda olan konşuları "mezecte" karışdırdın "dem'an" gözyaşını "cerâ" öyle gözyaşını ki akdı "min mukletin" gözün ağıyla karasından "bi-demi" kan ile karışdırdın. Ya'nî, Zî-Selem didikleri mekânda sâkin olan yârânı ve cîrânını andığın içün mi gözün akı ile karası arasından akan yaşı kan ile karışdırdın? (İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler, 2995, 3a).

Kaynakça

Seyyid Ahmed b. Mustafa eş-Şehîr Belâmî/eş-Şehrî el-Belâyî. *Şerh-i Kasîde-i Bürde (?)*. Çorum: Çorum Hasan Paşa, 568.

Seyyid Ahmed b. Mustafa eş-Şehîr Belâmî/eş-Şehrî el-Belâyî. *Şerh-i Kasîde-i Bürde (?)*. İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, 103.

Seyyid Ahmed b. Mustafa eş-Şehîr Belâmî/eş-Şehrî el-Belâyî. *Şerh-i Kasîde-i Bürde (?)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler, 2995.

Seyyid Ahmed b. Mustafa eş-Şehîr Belâmî/eş-Şehrî el-Belâyî. *Şerh-i Kasîde-i Bürde (?)*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 1431.

Seyyid Ahmed b. Mustafa eş-Şehîr Belâmî/eş-Şehrî el-Belâyî. *Şerh-i Kasîde-i Bürde (?)*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hekimoğlu, 646.

Seyyid Ahmed b. Mustafa eş-Şehîr Belâmî/eş-Şehrî el-Belâyî. *Şerh-i Kasîde-i Bürde (?)*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hüdai Efendi 1879.

Seyyid Ahmed b. Mustafa eş-Şehîr Belâmî/eş-Şehrî el-Belâyî. *Şerh-i Kasîde-i Bürde (?)*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Şazeli Tekkesi 104.

15. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi 6286'da (54b-79b) Kayıtlı Müellifi Bilinmeyen *Kasîde-i Bürde* Şerhi:

Şerh, içinde Türkçe-Arapça-Farsça genellikle dînî-edebî manzum ve mensur birçok eserin olduğu toplam 150 varaklı bir mecmu'anın 54b-79b varakları arasında yer alan ve müellifi bilinmeyen Türkçe muhtasar *Bürde* şerhidir. İstinsah kaydında eserin kuşluk vaktinde 1190'da (1776-1777) istinsah edildiği yazılıdır.

54b-55a arasında yer alan mukaddimede Bûsîrî'nin hayatı, hastalığı ve *Bürde*'yi yazma sebebi anlatılır. Ardından *Bürde*'nin hassaları, halk arasında şifa amaçlı kullanımı, yöntemleri ve bölümleri hakkında bilgi verilir. Kaynak beyitler şerh edilirken öncelikle her kelimenin gramer incelemesi yapılmış, cümle içindeki durumu incelenmiş, ardından "mahsûl-i beyt" ya da "mahsûl" başlığıyla beytin muhtasar tercümesi verilmiştir. *Bürde* şerhinde anlaşılır bir dil kullanıldığı, sanat yapmaktan ziyade öğreticiliğin esas alındığı görülmektedir.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

"E min"deki hemze, harf-i istifhâmdur. "Min" harf-i cerdür. "Tezekkür" "zikr"dendür ve masdardur. "Cîrân" cem'-i cârdur, konşı ma'nâsınadur. Tenvîni muzâfun ileyhden 'ivazdur. Cîrânın dimekdür. Tenvînin hazfı îsâl kabîlindendür. "Tesmiyyetü'l-mütekellim bi-ismi'l-muhâtab" dirler. Bu misüllü kelâm ehl-i fesâhat 'indinde makbûl kelâmdur. "Bi-Zî"deki bâ, fî ma'nâsınadur. "Zî" sâhib ma'nâsına, hâlet-i ref'i vâv ile, hâlet-i nasbı elif ile, hâlet-i cerri yâ iledür. "Selem" bir vilâyetin adıdur. Veyâhud isti'âre tarîkiyle Rasûlullâh'ın memleketi murâd ola (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi 6286/55b).

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin vd. "Şerh-i Kasîde-i Bürde". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 25 Eylül 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/serh-i-kaside-i-burde-tees-9

Şerh-i Kasîde-i Bürde. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 6286.

16. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi 6286'da (132b-143a) Kayıtlı Müellifi Bilinmeyen *Kasîde-i Bürde* Şerhi:

Şerh, içinde Türkçe-Arapça-Farsça genellikle dînî-edebî manzum ve mensur birçok eserin olduğu toplam 150 varaklı bir mecmu'anın 132b-143a varakları arasında yer alan ve müellifi bilinmeyen Türkçe *Bürde* şerhidir.

132b-143a arasında yer alan müellifi bilinmeyen Türkçe *Bürde* şerhinde kaynak beyitler ta'lik hatla, siyah mürekkeple sayfa ortalarında; tercümeler derkenarlarda, satır içlerinde, beyitlerin üstüne ve altına satır arası tercüme şeklinde yazılmıştır.

Mukaddimede *Bürde*'nin yazılma sebebi, hassaları ve bölümleri anlatılmıştır. Beyitler satır içlerinde ve derkenarlarda muhtasar olarak açıklanmıştır. Genellikle kelimelerin anlamları, gramer yapıları kısaca izah edilmiştir. Fasıl başlıklarında Arapça olarak ilgili bölümün muhtevası verilmiştir.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

"Hemze" istifhâmdur ve "min" harf-i cerdür. "Tezekkür" masdardur, anmak ma'nâsına gelür. "Cîrân" cem'-i câr, konşı ma'nâsına gelür. "Bi-Zî

Selem"deki bâ, fî ma'nâsına gelür ve sâhib ma'nâsına; hâlet-i ref'i vâv ile nasbı elif ile cerri yâ ile. Mezecte, ya'nî karışdurmak. "Dem', gözyaşıdur. "Mukle" gözün tamâm ağına ve karasına dirler. Şâ'ir kendü nefsine hıtâb ider: "Ey kimesne! Sen ki bu gözyaşını kana karuşdurup akıdursın, Selem sâhibi olan yârânı tezekkür itmekden midür? (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 6286, 132b-143a).

Kaynakça

Şerh-i Kasîde-i Bürde. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 6286.

17. Mehmed Mekkî Efendi'nin (ö. 1797) *Tevessül* Adlı Şerhi:

Türk edebiyatının bilinen en hacimli *Bürde* şerhidir. Le'âlî Ahmed b. Mustafa Saruhânî şerhine benzer şekilde yazma eser kütüphanelerinde pek çok nüshası bulunmaktadır. Ayrıca birçok defa da basılmıştır.

Mekkî Efendi *Tevessül* adını verdiği şerhinin mukaddimesinde, Nahîfî (ö. 1738) gibi *Bürde*'yi Türkçe tahmis ettiğini, ancak kaynak beyitlerin manasının da anlaşılması için eseri şerh ettiğini ifade eder. Muteber şerhleri incelemiş ve münasip gördüğü manaları, izahları, envâ-ı mecâz ve kinâyâtı almıştır. Özellikle beyitlerin i'raplarıyla ilgili hususları gözden geçirip tercihlerini yazmış ve anlaşılması için de şerhi Türkçe kaleme almıştır. Şârih her beytin takti'ini de yapmıştır.

Mekkî Efendi eserin mukaddimesine, *Dürretü'l-Mudî'e* müellifi Kürdî'nin eserinin baş tarafında yer alan ve *Bürde*'nin yazılma sebebinin ve *Bürde*'yle ilgili tafsilatlı malumatın bulunduğu Arapça bölümü almıştır. Sonrasında *Bürde*'nin bölümleri, içerikleri izah edilmiştir.

Beyitler açıklanırken her mısra'ın sarf ve nahivle ilgili durumu hakkında detaylı bilgi verilmektedir. Mekkî Efendi, birçok farklı şerhten istifade etmiş, bu şerhlerden uzun uzun alıntılar yapmıştır. Şerhinin hacimli olmasının bir sebebi de budur. Her beytin şerhi bitince yazdığı Türkçe tahmisi eklemiş, kaynak beytin takti'ini yapmıştır. Şerhin dili ağır olup anlaşılması için de birkaç dile vukufiyet gerekmektedir.

Eserin müellif hayattayken, Sandalcızâde Bursalı İbrahim adlı bir hattat tarafından istinsah edilmiş pek çok nüshası bulunmaktadır. Mesela Esad Efendi 2765'teki nüsha 1205/1790-91'de, Ragıp Paşa 1142'deki nüsha 1207/1792-93'te, Pertev Paşa 237'deki nüsha da 1210/1795-96'da istinsah edilmiştir. Ragıp Paşa 1142'deki nüshada mukabele kaydı olmamasına rağmen derkenarlarda yer alan "sahh" kayıtlarından nüshanın, başka bir muteber nüshayla mukabele edildiği anlaşılmaktadır.

Tevessül üzerine Cemal Özyön tarafından Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesinde bir doktora tezi hazırlanmaktadır. Ayrıca *Tevessül*, Necîb Efendi (ö. 1897'den sonra) tarafından *Muhtasar Tevessül* adıyla ihtisar edilmiştir. *Muhtasar Tevessül*, Bünyamin Ayçiçeği tarafından yayımlanmıştır (2020).

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

"E min tezekkür" lafzında olan hemze, istifhâm-ı takrîrîdür, inkârî değildür. Medhûlünde şek içündür. Ya'nî mütekellim hemzenin medhûlünde şek ider. Hemzenin medhûli meşkûkî olduğunı ifâde mevzi'inde isti'mâl olınur. Ol medhûl gâh isim olur "e Zeyden duribe" gibi. Madrûb Zeyd midür âhir kimesne midür, mütekellimin meşkûkı olmağla mef'ûl olan Zeyd'den su'âl ider ki şek, mef'ûlde olmış olur. Nahv, "e darabte Zeyden" gibi darbda şek ider, darb vâki' oldı mı, deyü. Ve gâh medhûl fâ'il olur, "e ente darabte" gibi… (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ragıp Paşa, 1142, 4a).

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin. *Necîb Efendi'nin Kasîde-i Bürde Şerhi Muhtasar Tevessül İnceleme-Tevessül'le Karşılaştırma-Metin*. İstanbul: DBY Yayınları, 2020.

Ayçiçeği, Bünyamin. "Diliçi Çeviri Bağlamında Muhtasar Kavramı ve Necîb Efendi'nin Muhtasar Tevessül'ü". *Teoriden Pratiğe Türk Edebiyatında Diliçi Çeviri*. ed. Mücahit Kaçar vd. 247-276. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022.

Mehmed Mekkî Efendi. *Tevessül*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi, 2765.

Mehmed Mekkî Efendi. *Tevessül*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Pertev Paşa, 237.

Mehmed Mekkî Efendi. *Tevessül*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ragıp Paşa, 1142.

Yazar, Sadık. *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Terciime ve Şerh Geleneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi, 2011.

18. Muhammed b. Feyzullah'ın (ö. 1806-07'den sonra) Kasîde-i Bürde Şerhi:

Eserin mukaddimesinde yer alan bilgiye göre şerh, Sâbık Rûznâmçe-i Evvel Muhammed bin Feyzullah tarafından 1221'de (1806-1807) yazılmıştır. Hâtimede de ebced hesabıyla "be-ümmîd-i hüsn-i hâtime" ifadesiyle, 1221 tarihi düşürülmüştür.

Diğer *Bürde* şerhleriyle mukayese edildiğinde Türkçe dîbâce başta olmak üzere eserin bazı kısımlarında daha sanatlı, terkipli bir dil kullanılmıştır. Mukaddimede Bûsîrî'nin *Bürde*'yi yazma sebebi, *Bürde*'nin hassaları, faziletleri ve bölümleri anlatılmıştır. Şerhte, gramer izahlarına yer vermekten ziyade kaynak metnin anlamı üzerinde durulmuş, yeri geldikçe de farklı beyitler yazılarak şerh zenginleştirilmiştir. Bazı beyitler özet olarak açıklanmış, bazı beyitler ise farklı şerhlerden de alıntılar yapılarak uzun uzadıya izah edilmiştir. Eldeki nüshaların en eskisi olan Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Pertev Paşa, 246'daki ferağ kaydına göre nüsha, Nâzırzâde Ahmed Hamid tarafından 1227'de istinsah edilmiştir.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

İbtidâ-yı matla'-ı kasîde-i celîlede olan hemze, istifhâm-ı ikrârîdir. Kendüden tecrîd olunmuş hayâl eyledigi nefsine hıtâb idüp sebeb-i mezc-i demde vâki' olan iştibâh esbâbından sebeb-i müstakilli istis'âl siyâkıyla istifhâm iktizâsınca, "mezc-i dem tezekkür-i cîrândan mıdır firâk-ı habîbden midir?" deyü tecâhülen istihbâr buyururlar. Cîrân, cârın cem'idir, konşular dimekdir. Zî, sâhib ma'nâsınadır. Selem, fethateyn ile sâyesi latîf çınâr gibi bir dırahtın ismidir. Dahı beyne'l-Haremeyn bir sâha-i râhat-bahşa dirler ki ol nüzhetgâhda şecer-i merkûm kesret üzre olmak sebeb-i tesmiye olmuşdur… (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Pertev Paşa, 246, 10b-11a).

Kaynakça

Muhammed b. Feyzullah. *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 561.

Muhammed b. Feyzullah. *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler, 325.

Muhammed b. Feyzullah. *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler, 3408.

Muhammed b. Feyzullah. *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Pertev Paşa, 246.

19. İskilipli Abdülkâdir b. İsmail'in (ö. 1852'den sonra) *Kasîde-i Bürde* Şerhi:

Şârih hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece eserinin hatimesinde şerhi yazmaya 1268/1851-1852'de başladığını söylemektedir (Yüksel, 2022, 356). Eldeki tek nüshası şu anda Berlin Devlet Kütüphanesi

Hs. Or. 4572'de kayıtlıdır. Müstakil olarak *Bürde* şerhini barındıran nüsha, 117 varaktan oluşmaktadır. Mukaddimesi Arapçadır. Şârih, şefaat umarak şerhini yazmaya başlamış, bu esnada birçok rahatsızlığa yakalanmış, bacaklarına sirayet eden hastalıktan da *Bürde*'yi okuyarak Allah'ın inayetiyle kurtulmuştur (Yüksel, 2022, 358).

Şerhte öncelikle kaynak beyit yazılmış, ardından kelimelerin anlamları aktarılmış, gramer bilgisi verilmiş, sonrasında beyitler açıklanmıştır. Şifa maksatlı beyitlerin nasıl okunacağı da yeri geldikçe izah edilmiştir. Bazı beyitlerle ilgili menkıbeler anlatılmış, bazı beyitler de soru-cevap yöntemiyle açıklanmıştır. Diğer şerhlerde sıklıkla görülmeyen bu üslup dikkat çekicidir (Yüksel, 2022, 359).

Eser üzerine doktora çalışması yürüten Yüksel, şerh metoduyla ilgili şunları ifade etmektedir: "Şerhte hem kelime tahlilleri yapılmış hem de beyitlerin Türkçe manaları verilmiştir. Bunun yanında beyitlerin okunuş özellikleri gibi ayrıntılar izah edilmiş, ayrıca konuyla ilgili birtakım rivayetlerle de anlatım zenginleştirilerek anlatılanların kavranması ve akılda kalıcılığı sağlanmaya çalışılmıştır. Metin içerisinde kelimelerin hemen altlarına veya derkenara yapılan açıklamalar da şârihin klasik şerh usulüne bağlı kaldığını gösteren ayrıntılar olarak kabul edilmelidir. Şerh, özellikle hacmi ve diğer özellikleriyle *Kasîde-i Bürde*'nin önemli ve ayrıcalıklı şerhlerinden biri sayılabilir (Yüksel, 2022, 362)."

Eser üzerine Mustafa Ramazan Yüksel, Çorum Hitit Üniversitesinde doktora tezi hazırlamaktadır.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

"Hemze" istifhâm içindir. "Min" harfi "mezecte" fi'iline bağlıdır, hasr için öne alınmışdır. "Tezekkür"; zâl'in kesresi ile lisânen zikr, dammesi ile de kalbî zikr için kullanılır. Bu kelime mef'ûlüne muzâfdır, fâ'ili de mahzûfdur. O da kâfu'l-hitâbdır, ya'nî senin hâtırlaman. "Cîrân", "câr" kelimesinin çoğulu olup "evi evine yakın olan kimse"dir. Burada komşulardan maksad mecâz yoluyla sevgilidir. "Bi-Zî-Selem"deki "bâ" harfi "fî" anlamındadır. Zarfı müstekar "cîrân"ın sıfatıdır. "Zî" sâhib ma'nasındadır. "Selem" ise Mekke ile Medîne arasındaki va'dîde bulunan bir ağaç ismidir. "Mezc" karışdırmak demekdir. "Dem'" kelimesi gözden akan tuzlu bir su demekdir. "Cerâ" akmak demekdir. "Min" harfi "cerâ"ya bağlıdır. "Mukle", gözdeki siyâh ve beyâz demekdir. "Bi-demin" "mezecte"ye bağlıdır. "Dem'", "mukle" ve "dem'" kelimelerindeki tenvînler muzâfun ileyhden -ki o kâfu'l-hitâbdır- 'ıvazdır… (Yüksel, 2022, 359)."

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin vd. "Şerh-i Kasîde-i Bürde (Abdülkâdir b. İsmail)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü.* Erişim: 25 Eylül 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/serh-i-kaside-i-burde-abdulkadir-b-ismail

İskilipli Abdülkâdir bin İsmail. *Kasîde-i Bürde Şerhi.* Berlin Devlet Kütüphanesi, Hs. Or. 4572.

Yüksel, Mustafa Ramazan. "İskilipli Abdülkâdir bin İsmail'in Kasîde-i Bürde Şerhi". *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [ESTAD]* 5/1 (2022), 348-365.

20. İsmail b. Osman b. Bekir b. Yusuf Osmanpazarî-İsmail Niyâzî'nin (ö. 1858?), *el-'Umde 'ale'l-Bürde* Adlı Şerhi:

Türkçe ve Arapça olarak kaleme alınan şerhin müellifi, günümüzde Bulgaristan sınırlarında yer alan Osmanpazarı'na bağlı Karaahadlar (Vranikon) köyünde doğmuş, Osmanpazarı'nın ilk müftüsü olarak görev yapmıştır. Şârih, müderris olması hasebiyle eserini, medrese öğrencilerine hitap edecek tarzda, onların istifade etmesi için kaleme almıştır. İsmail Niyâzî, Arapça olarak yazdığı mukaddimesinde, *Bürde*'ye hacimli ve muhtasar şekilde birçok şerh yazıldığını, kendisinin de orta yolu tutarak eserini kaleme aldığını söyler.

Şârih öncelikle Arapça olarak her kaynak beyti, "i'râb" ve "ma'nâ" başlıkları altında incelemiş, kelimelerin tahlilini yapmıştır. Sonrasında beyitte anlatılmak isteneni izah etmiştir. Eserde belagatle ilgili hususlara oldukça sınırlı şekilde değinilmiştir. İsmail Niyâzî, "tercüme/bi't-Türkiyyeti" ve "beyt" başlıkları altında beyitleri Türkçe olarak da açıklamıştır. Bu kısımlar, Arapça şerhin tercümesi mahiyetinde olmayıp beytin muhtasar şekilde izahından ibarettir. "Beyt" başlığı altında şârih, kaynak beyti vezinsiz ama kafiyeli olarak serbest şiir tarzında diyebileceğimiz şekilde Türkçeye tercüme etmiştir (Kasadar, 2019, 21-28). Eser üzerine Ömer Faruk Kasadar bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (2019).

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

Em hebbeti'r-rîhu min tilkâ'i Kâzımetin
Ve evmeda'l-berku fi'z-zalmâ'i min İdami

Nâzım kendinden bir muhâtab tecrîd edip ana su'âl edip der ki: "Senin kesret-i bükâ'ından nâşî gözün yaşına kan karışdırman 'acabâ Selem sâhibi olan dostlarından ayrı düşdüğünden midir; yohsa Kâzıme cânibinden

yeller esdiğinden midir; yohsa İdam tarafından gece karanlığında şimşek leme'ân edip ziyâ verdiğinden midir? Belki bunlardandır ammâ bu abd-i fakîrin rabtına ve ihtiyârına göre ma'nâsı senin gözün yaşı tükenip yaş yerine kan akıtman Medîne-i Münevvere'den ba'îd olup ve meflûc olduğundan küll-i 'aybdan berî olan Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem sallallâhu aleyhi ve sellem hazretlerine câr komşu olmadığın fikrinden midir? Kemâl-i 'aşkından için yoksa taraf-ı sa'âdet-i Hazret-i Resûl'den, rîh-i ma'nevî gelip rûhuna ve kalbine râyiha-i tayyibesi vâsıl olduğundan mıdır? Yohsa hüzünler karanlığında iken keşf-i İlâhî ve müşâhede-i Rabbânî leme'ân edip ravza-i mutahhara-i Resûlullâh'a nûr-ı fu'âdın vusûlünden midir? Huz mâ safâ da' mâ keder (Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, 760, 32b-33a; Kasadar, 2019, 6).

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin vd. "El-Umde 'Ale'l-Bürde (İsmail Niyâzî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 22 Ağustos 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/el-umde-ale-l-burde-ismail-niyazi

İsmail Niyâzî. *el-'Umde 'ale'l-Bürde*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, 760.

Kasadar, Ömer Faruk. *İsmail Niyazi Osmanpazarî (ö. 1275/1858) Hayatı, Eserleri ve el-Umde ale'l-Bürde İsimli Eseri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

21. Kayacıgî (Kayacıklı) Süleyman Efendi'nin (ö. 1881'den sonra) *Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhi*:

18. yüzyıla ait, Seyyid Ahmed b. Mustafa eş-Şehîr Belâmî/eş-Şehrî el-Belây(î) şerhine benzer tarzda, kırık mana verilerek oluşturulan eserin elde yazma nüshası bulunmamaktadır. Eser, *Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhi* adıyla İstanbul'da 1299 (1881-1882) yılında basılmıştır.

Eserin kapak sayfasında verilen bilgiye göre şerh, Kayaciğî Süleyman Efendi tarafından te'lif edilmiş olsa da -hem ilim talebelerinin hem de sâir okuyucuların *Bürde*'yi daha kolay anlamalarını sağlamak amacıyla- Esad Efendi tarafından sırasıyla tertip edilmiş ve beyitlerin şerhleri alt taraflarına eklenmiştir.

Şerh, eserin mukaddimesinde de ifade edildiği gibi, talebenin istifadesine uygun şekilde, öğretim amaçlı hazırlanmıştır. Eserde gramer bilgisinden ziyade anlama yoğunlaşılmıştır. *Bürde* hakkında muhtasar bilgi sahibi olmak, kelimelerin ve kelime gruplarının anlamlarını öğrenmek isteyenler için hazırlanmıştır. Beyitte geçen her kelime ve kelime grubu ayrı ayrı ele

alınarak izah edilmiştir. Şerhte sade bir dil kulanılmıştır. Eser üzerine Haşim Elikara, Giresun Üniversitesinde yüksek lisans tezi hazırlamaktadır.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

(E min tezekküri) hâtırına getürdiğinden mi gönül (cîrânin) dostları, nerede olucı (bi-Zî-Selemi) Mekke cânibinde, Selem didikleri ağacın tarafında olucı (mezecte) sen karışdırdın (dem'an) gözyaşını, öyle gözyaşı ki (cerâ) akıtdı, neden (min mukletin) göz bınarından, neye karışdırdın (bi-demi) kana (Kayacıgî Süleyman Efendi, 1299, 149).

Kaynakça

Kayacıgî (Kayacıklı) Süleyman Efendi. *Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhi*, İstanbul, 1299.

22. Selanik Mahkeme-i İstinâf Başkâtibi Osman Tevfik'in (ö. 1882'den sonra) *Harpûtî Tercüme-i Mücmeli*:

Harputî Ömer Efendi'nin (ö. 1882) Arapça olarak yazdığı meşhur *Bürde* şerhinin muhtasar şekilde tercümesidir.

İstanbul'da 1300 (1882-83) yılında basılan şerhin mukaddimesinde, bazı dostlarının Osman Tevfik Bey'den Harpûtî şerhini, Arapça bilmeyenlerin de istifade edebilmesi için mücmelen tercüme etmesini istedikleri, böylece Osman Tevfik Bey'in de *Bürde*'nin hassalarını, şifa maksatlı okuma usulünü de içerecek şekilde eserini yazdığı belirtilmektedir.

Harpûtî'nin *el-'Asîdetü'ş-Şühde Şerhi Kasîdeti'l-Bürde (Kasîde-i Bürde Şerhine Dair Bal Bulamacı)* adlı Arapça eserinin oldukça anlaşılır bir Türkçeyle mücmel tercümesini içeren eserde önce, her kelime veya kelime grubunun anlamı detaylı bir şekilde verilmiş, gramer bakımından beyitteki durumu ve bunun manaya etkisi incelenmiş, ardından "mahsûl-i beyt" başlığıyla beytin bütünü şerh edilmiştir. Eserin 180. sayfasında müellifin bir na'tı, 181 ve 182. sayfalarında da esere yazılmış takrizler yer almaktadır. Eser üzerine Talip Akkaya tarafından Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesinde bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (2023).

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

"E min"de hemze, istifhâm içündir. "Min", mezecteye müte'allikdir. Hasr içün yâhud zarûret içün veyâhud min, tezekkür-i dem ile dem'in

mezcine 'illet olmak içün takaddüm etmişdir. "Tezekkür" masdardır, "zikr"dendir. Zikr, "zâl"in kesriyle oldığı gibi zammıyla dahı olur. Bunların beynlerindeki fark şudur ki "zâl"in kesriyle olur ise zikr-i lisânîde ve zammıyla olur ise zikr-i kalbîde isti'mâl olunur. Tezekkür, mef'ûlüne muzâfdır. Fâ'ili hıtâb ma'nâsını ifâde iden "kâf"dır ki mahzûfdur. Mezecte karînesiyle "e min tezekkürike" dimek olur. "Cîrânin"; nârın cem'i nîrân geldiği gibi "câr"ın cem'i dahı cîrân gelir. Cîrân, komşuya dirler; câr-ı hakîkî ile kesret-i ıhtılâtdan nâşî. Bu makâmda "cîrân"dan murâd, mecâz ve isti'âre tarîkiyle mahbûbdur… (Osman Tevfik, 1300, 7).

Kaynakça

Akkaya, Talip. *Osman Tevfik ve Şerh-i Kasîde-i Bürde Tercüme-i Mücmeli Adlı Eseri (İnceleme-Metin)*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2023.

Ayçiçeği, Bünyamin vd. "el-'Asîdetü'ş-Şühde Şerhu Kasîdeti'l-Bürde (Na'îmî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 22 Ağustos 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/el-asidetu-s-suhde-serhu-kasideti-l-burde-na-imi

Çakır, Mustafa Sefa. "Osmanlı'nın Son Dönem Âlimlerinden Harputlu Ömer Naîmî Efendi ve Manzûme-i Na'îmiyye Adlı Nasihatnamesi". *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 7/ 18 (2020): 265-291.

Ömer Na'îmî el-Harpûtî. *el-Asîdetü'ş-Şühde Şerhu Kasîdeti'l-Bürde*.İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1306.

Yücel, Yusuf İbrahim. *Arap Edebiyatında Nebevi Medihler Bağlamında Ömer Harpûtî'nin Kasîde-i Bürde Şerhi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.

Yücel, Yusuf İbrahim *Harput Müftüsü Ömer Naîmî Efendi ve Kasîde-i Bürde Şerhi (Tahlil-Değerlendirme)*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2020.

23. Hâfız Muhammed Ziyâüddin Türkzâde'nin (ö. 1887'den sonra) *Gurretü'l-Münîre Şerh-i Kevkebi'l-Muzî'e Yâhûd Kasîde-i Bürde Şerhi* Adlı Eseri:

Sultan 2. Abdülhamid'e (1876-1909) takdim edilen eserin "İftitâh" başlıklı mukaddimesinde Muhammed Ziyâüddin Türkzâde; hocası Seyyid Ahmed Nazîf Efendi'den *Kasîde-i Bürde* dersleri aldığını, gönlünde bir muhabbet nuru parladığını ve bu mübarek kasideye naçizane hizmette bulunabilmek maksadıyla bir şerh kaleme almayı arzuladığını belirtir. Türkzâde, şerh vesilesiyle Hz. Peygamber'in şefaatine kavuşmayı dilemektedir. Ayrıca şârih, Şeyhülislam Mekkî Mehmed Efendi'nin (ö. 1797) *Tevessül* adlı şerhinin önemine de değinir.

Mukaddimeden sonra Bûsîrî'nin hayatı, *Bürde*'nin şekil ve muhteva hususiyetleri hakkında detaylı bilgi verilmektedir. Eserde öncelikle kaynak beyitler gramer açısından ele alınıp detaylı bir şekilde açıklanmış daha sonra -birçok *Bürde* şerhinde görüldüğü üzere- "Mahsûl-i Ma'nâ-yı Beyt" başlığı altında, beytin manası derli toplu vaziyette aktarılmıştır. 3 Recep 1304/28 Mart 1887 yılında tamamlanan eser, 1311/1893-1894'te İstanbul'da Kasbar Matbaasında basılmıştır.

Örnek Metin:

el-Faslu'l-Evvelü fî 'Aşki Resûlillâhi

Bu fasl-ı evvel Mahbûb-ı Hudâ ve İmâm-ı Mescid-i Aksâ olan sipehsâlâr-ı enbiyâ hazretlerinin 'aşk-ı nebeviyesi beyânında olucudur.

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

"E min tezekküri"de "hemze" istifhâm-ı takdîrîdir ki şek içündür. "Min" hurûf-ı cârreden lâm-ı cârre gibi ta'lîl için olup mu'ahhar "mezecte" kelimesine müte'allıkdır. Müte'allıkı üzerine takdîmi *Şerh-i Mevâkıf*'da beyân olunan ve aksâm-ı hamseden olan takaddüm bi'l-'illiyye tarîkiyle takdîm olunmuşdur. "Tezekkür" masdardır. Ve masdarın mef'ûlüne izâfeti kabîlinden olarak mef'ûlü olan "cîrân" kelimesine muzâfdır. Fâ'ili hıtâb ma'nâsını ifâde eden ve mahzûf olan kâfdır. "Cîrân" komşu ma'nâsına olan "câr"ın cem'i olup aslı cûrân ise de bu makâmda murâd mecâz ve isti'âre tarîkiyle mahbûbdur. Tenvîni ta'zîm ve tefhîm içündür. "Bi-Zî-Selemi"deki "bâ" "fî" ma'nâsına hurûf-ı cârreden olup mukadder "ke-enne" kelimesine müte'allıkdır. "Zî" sâhib ma'nâsına esmâ-i sitte-i mu'attile-i muzâfdan lâzımü'l-izâfe olup câr ma'a'l-mecrûr zarf-ı müstekar oldukdan sonra "cîrân"ın sıfatıdır. Ma'nâsı, mekân-ı Zî-Selem'de kâ'in "cîrân" demekdir. "Selem" sîn ve lâmın fethalarıyla Mekke-i Mükerreme ile Medîne-i Münevvere beyninde olan şecerin ismi ki Rasûl-i Zî-şân onun tahtında ârâm ve istirâhat buyururlar idi. Bu takdîrde "Zî-Selem" terkîb-i izâfî mebnî olarak mahallen mecrûr "cîrân" kelimesinin sıfatıdır (Muhammed Ziyâüddin Türkzâde, 1311, 14-15).

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin vd. "Gurretü'l-Münîre Şerh-i Kevkebi'l-Muzî'e Yâhûd Kasîde-i Bürde Şerhi (Hâfız Muhammed)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 25 Ağustos 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gurretu-l-munire-serh-i-kevkebi-l-muzi-e-yahud-kaside-i-burde-serhi-hafiz-muhammed

Hâfız Muhammed Ziyâüddin Türkzâde. *Gurretü'l-Münîre Şerh-i Kevkebi'l-Muzî'e Yâhûd Kasîde-i Bürde Şerhi*. İstanbul: Kasbar Matbaası, 1311.

24. Nuh Nasûh bin İsmail el-Çerkesî el-Hanefî'nin (ö. 1890'dan sonra) *Nebîzü'ş-Şurûh fî Tatyîbi'r-Rûh* Adlı Şerhi:

Elimizde, Berlin Devlet Ktp. Hs. Or. 5260 numarada kayıtlı nüshası bulunan şerh, 166 varaktan oluşmaktadır. Eser hakkındaki ilk bilgiyi, Güler Doğan Averbek vermiştir (2020, 28). Mukaddimede ifade edildiği şekilde eser, *Nebîzü'ş-Şurûh* (نبيذ الشروح) ifadesinin ebced değeri olan 1307'de (1889-90) yazılmıştır. Ferağ kaydına göre de nüsha 1324'te (1906-07) istinsah edilmiştir.

Nuh Nasûh, mukaddimede verdiği bilgiye göre eserini üç sebep üzerine yazmıştır: Birinci sebep, "Kim bir kavme benzerse onlardandır." hadisine istinaden diğer marifet erbabına uyarak şefaate ulaşmaktır. İkinci sebep, "mülâhızî el-'ibre (ملاحظي العبره)" ifadesinin ebcedi olan 1297'de (1879-1880) bir Fransız'la yaşadığı ibretli bir hadisedir. Mısır'da tahsilini tamamladıktan sonra İstanbul'a dönen şârih, bir akşam Sadrazam Kadri Paşa'nın (ö. 1884) evinde misafirken bir Fransız'ın *Kasîde-i Bürde* nüshasını ve Fransızca şerhini çıkarıp okumaya başlaması, hatta bazı beyitleri de ezberden inşad etmesi, Nuh Nasûh'u çok etkilemiştir. Müellif de şerhini bu "ibretli hadise" üzerine yazdığını ve "mülâhızî el-'ibre" ifadesiyle tarih düştüğünü belirtmektedir (Averbek, 2020, 28). Şerhi yazmasının üçüncü sebebi ise *Bürde*'nin şifa maksatlı okunmasıyla bağlantılıdır. Yaşadığı bir hastalık sebebiyle gözlerini kaybeden müellif, *Kasîde-i Bürde*'yi okumaya başlamıştır. 27 Ramazan 1304'te (19 Haziran 1887) rüyasında Hz. Peygamber'i görmüş ve Rasulullah, Nuh Nasûh'un bir gözünden öpmüş, sürur içerisinde uyanan şârihin gözleri yeniden görmeye başlamıştır.

Şârih mukaddimede, *Bürde*'nin yazılma sebebinden ve şifa maksatlı nasıl okunması gerektiğinden bahseder. Öncelikle kaynak beyti Arapça olarak -kaynak eserin vezniyle- tahmis etmiştir. Tahmisin kendisine ait olduğunu mukaddimede de belirtmektedir. Ardından kaynak beytin her kelimesinin/kelime grubunun anlamı verilir. Sonrasında "i'râbı" başlığıyla kelimelerin i'râbı yapılır; "hulâsa" başlığıyla da müellif, kaynak beyitte anlatılmak istenen düşünceyi özetler. Ardından "fâ'ide" başlığı altında bazı kelimelerin farklı anlamlarını vererek beytin izahını da genişletir. "Hâssa" başlığı altında ise ilgili beytin hangi hususlar için ne şekilde şifa maksatlı okunması gerektiğini ifade eder. Hâssadan sonra "bedî'de" denilerek beyitte bulunan sanatlar anlatılmıştır. Son olarak "taktî'" başlığı altında beytin takti'i yapılmıştır. Bu muntazam görünüş bakımından şerh, Mehmet Mekkî Efendi'nin *Tevessül*'üne ve Âbidin Paşa'nın şerhine benzemektedir.

Nuh Nasûh bin İsmail el-Çerkesî el-Hanefî'nin şerhi; düzeni, tertibi, dilinin sadeliği, konuyu ele alma usulü, müellifin şerhe nasıl başladığıyla ilgili aktardığı detaylı bilgilerle diğer *Bürde* şerhleri içinde öne çıkmaktadır. Türkçe *Bürde* şerhleri içinde mümtaz bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

Kâle'n-nâzimu rahimehullâh "e min tezekküri cîrânin" ya'nî komşuları hâtıra getürdiginden ötüri mi; "bi-Zî-Selemi" ya'nî Zî-Selem ile meşhûr Mekke-i Mükerreme ve Medîne-i Münevvere arasında mekândaki komşuları; mezecte karışdırdın; "dem'an" gözyaşını öyle yaş ki; "cerâ" akdı; "min mukletin" gözün ağı ile karası arasından; "bi-demi" ya'nî kan ile karışdırdın. İ'râbı; *e min tezekküri* bunda olan *hemze*, istifhâm-ı takrîrîdür; inkârî degildür. *Min*, harf-i cer olup lâm-ı ta'lîlî makâmındadur. Ve medhûli olan *tezekkür* lafzı 'illetdür. Câr ve mecrûr, *mezecte* fi'linin ta'alluk-ı mukaddemidü (Nuh Nasûh bin İsmail el-Çerkesî el-Hanefî. *Nebîzü'ş-Şurûh fî Tatyîbi'r-Rûh*. Almanya: Berlin Devlet Kütüphanesi, Hs. Or. 5260. 12a).

Kaynakça

Averbek, Güler Doğan. "Berlin Devlet Kütüphanesi'nde Bulunan Kataloglanmamış Türkçe Yazmalar Üzerine Tespitler". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 24 (2020), 1-40.

Nuh Nasûh bin İsmail el-Çerkesî el-Hanefî. *Nebîzü'ş-Şurûh fî Tatyîbi'r-Rûh*. Almanya: Berlin Devlet Kütüphanesi, Hs. Or. 5260.

25. Diyarbakırlı Mehmed Sa'îd Paşa'nın (ö. 1892) *ed-Dürretü'l-Mudî'e fî Tercemeti Kasîdeti'l-Bürde* Adlı Tercümesi:

Diyarbakırlı Said Paşa *Bürde*'yi hem mensur hem de manzum olarak tercüme etmiştir. Tercümenin başlığı *ed-Dürretü'l-Mudî'e fî Tercemeti Kasîdeti'l-Bürde*'dir.

Said Paşa eserinin mukaddimesinde Hz. Peygamber'in şefaatine nail olabilmek için muhtasar bir tercüme kaleme aldığını belirtir. Nasıl ki misk kokusu arttıkça etrafa daha fazla güzel koku yayılırsa *Bürde* de çokça şerh edilip açıklandıkça Hz. Peygamber'in güzel kokusunun etrafa daha fazla yayılacağını söyler.

Müellif mensur tercümesinde, sadece kaynak beyitlerin anlamını vermiştir. Kaynak beyitte olmayan ama kendisinin eklediği kelime veya kelime öbeklerini de parantez içinde yazmıştır. Bu da onun metne sadık kalma arzusunu göstermesi bakımından önemlidir. Nadiren bazı kelimeleri de muhtasar şekilde açıklamıştır. Tercümenin müellif nüshası günümüze ulaşmıştır. Said Paşa'nın metninde yaptığı değişiklikler, müellif nüshasından hareketle takip edilebilmektedir. Tercümenin anlaşılır olduğu, müellifin beytin anlamını bire bir yansıtmaya gayret ettiği söylenebilir.

Örnek Metin:

ed-Dürretü'l-Mudî'e fî Tercemeti Kasîdeti'l-Bürde

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

Em hebbeti'r-rîhu min tilkâ'i Kâzımetin
Ve evmeda'l-berku fi'z-zalmâ'i min İdami

(Ey 'âşık) gözden akan gözyaşını kan ile karışdırdın. (Böyle ağlayışın) Zî-Selem'deki komşuları hâtıra getürdiğinden midir? [(Zî-Selem) beyne'l-Haremeyn bir mevzi'dir.]

Yâhud Kâzıme cânibinden havâ esdi veyâ İdam'dan karanlıkda şimşek çakdı da andan mıdır? [(Kâzıme) Medîne-i Münevvere'dir. (İdam) Medîne-i Münevvere'de bir dağın ismidir.] (Ayçiçeği, 2015, 56).

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin. "Bûsîrî (ö. 696/1297 ?)'nin *Kasîdetü'l-Bürde*'sinin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö. 1308/1892) Tarafından Yapılan Mensur ve Manzum Tercümesi". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 15 (2015), 27-102.

Ayçiçeği, Bünyamin. "Ed-Dürretü'l-Mudî'e Fî Tercemeti Kasîdeti'l-Bürde (Sa'îd Paşa)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 25 Ağustos 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/ed-durretu-l-mudi-e-fi-tercemeti-kasideti-l-burde-sa-id-pasa

26. Kastamonulu Hocazade el-Hâc Mehmed bin Ali es-Senâî (ö. 1895'ten sonra) Tarafından Tertip Edilen *Kaydlı Kasîde-i Bürde* Adlı Şerh:

Ferağ kaydına göre eser, Kastamonulu Hocazade el-Hâc Mehmed bin Ali es-Senâî tarafından tertip edilmiş olup 1314/1896-1897'de İstanbul Matbaa-i Osmâniye'de basılmıştır. Lakin eserin ilk sayfasında yıl 1313/1895-1896 olarak yazılıdır. Eserin gövdesinde kaynak metin kayıtlıdır. Kaynak beyitlerin satır aralarında Arapça olarak sarf-nahiv izahları yapılmış ve kelimeler kısaca açıklanmıştır. Her kelime numaralandırılmış, derkenardaki izahların başına ilgili numaralar eklenmiştir. Derkenar iki sütun hâlindedir. Dış cetvelde Harputî Ömer Efendi'nin (ö. 1882) meşhur Arapça şerhinden alıntılar yapılmıştır. İç sütunda ise kaynak beyitlere Türkçe olarak kırık mana verilmiş, muhtasar şekilde beyitler izah edilmiştir.

Şerhin sonunda *Kasîde-i Bürde*'nin manasını bilmenin şart olduğu, bu sebeple kaynak beyte bitişik vaziyette Türkçe anlamın yazıldığı, kenarlara Şeyhzâde Muhyiddîn'den (ö. 1543) ve Harputî Ömer Na'îmî Efendi'den

muhtasar mananın alındığı, i'râbının da âcizane kendisi tarafından kaydedildiği belirtilmektedir. Bu şekliyle eserin çeşitli şerhlerden alıntılar yapılarak hazırlandığı ve müellifin sadece satır altlarına kelime anlamlarını yazdığı söylenebilir. Dolayısıyla bu eser Türkçe bir şerhten ziyade Şeyhzâde ve Harpûtî'nin yazdığı Arapça şerhlerin bir özeti mahiyetindedir. Müellifin açıklamalarını sade bir Türkçeyle kaleme aldığı söylenebilir. Yer yer de parlamak, şimşek çakmak anlamına gelen "yalabımak" gibi günümüzde halk ağzında ya da sözlüklerde kendine yer bulan Türkçe kelimeleri kullandığı görülmektedir. 58. sayfada eserin Hafız Ahmed Tahir el-Konevî tarafından 1315/1898 yılının Rebiülevvel ayında tashih edildiğine dair bir bilgi mevcuttur.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

E min tezekküri cîrânin komşuları andığından mı, *bi-zî Selemi* Zî-Selem dedikleri mekânda olan komşuları, *mezecte* karışdırdın, *dem'an* gözyaşını, *cerâ* akdı, *min mukletin* gözün ağıyla karasından, *bi-demi* kan ile karışdırdın. *Em hebbeti'r-rîhu* yâhud yel mi esdi, *min tilkâ'i Kâzımetin* Kâzıme denilen mekân cânibinden, *ve evmeda'l-berku* yâhud şimşek mi yalabıdı, *fi'z-zalmâ'i* karanlıkda ya karanlık gecede, *min İdami* İdam denilen dağ tarafından (Mehmed bin Ali es-Senâî, 1313, 3).

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin vd. "Kaydlı Kasîde-i Bürde (Hocazâde Mehmed)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 25 Ağustos 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kaydli-kaside-i-burde-hocazade-mehmed

Kastamonulu Hocazade el-Hâc Mehmed bin Ali es-Senâî. *Kaydlı Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Matbaa-i Osmâniye, 1313.

27. Necîb Efendi'nin (ö. 1897'den sonra) *Muhtasar Tevessül* Adlı Eseri:

Şeyhülislam Mehmed Mekkî Efendi (ö. 1797) tarafından yazılan *Tevessül* adlı, Türk edebiyatının bilinen en hacimli *Bürde* şerhinin muhtasarıdır. Ka'b bin Züheyr'in (ö. 645?) *Kasîde-i Bürde*'sine de şerh yazan Necîb Efendi'nin hayatı hakkında; Antakya'da doğduğundan, Aydın'da eğitim gördüğünden, Rusya'ya gittiği ve Petersburg kütüphanesini ziyaret ettiğinden ve Mekke'de "imâret-i mısriyye nâzırı" olarak görev yaptığından başka bir bilgi bulunmamaktadır (Ayçiçeği, 2020, 32).

Tevessül'ün bir muhtasarı olan şerhin mukaddimesinde Necîb Efendi, *Tevessül*'ü daha anlaşılır hâle getirmek için eserini yazdığını ifade eder. Necîb Efendi, *Kasîde-i Bürde*'ye Arapça ve Türkçe birçok şerh yazıldığını, lakin Mekkî Efendi'nin eseri kadar faydalı bir şerhe tesadüf etmediğini ifade eder. Necîb Efendi, her ne kadar kaynak metne yaptığı eklemeleri derkenara aldığını söylese de bazı kısımlarda buna uymamıştır.

Tevessül'le *Muhtasar Tevessül* mukayese edildiğinde Necîb Efendi'nin birçok tasarrufta bulunduğu söylenebilir. Hatta bazı beyitlerin izahında Necîb Efendi'nin kaynak şerh olan *Tevessül*'e eklediği birçok bilgi de bulunmaktadır. Bu durum muhtasar literatürü için de önem arz etmektedir (Ayçiçeği, 2022). Böylece Necîb Efendi'nin *Tevessül*'ü esas alarak kendine has bir şerh meydana getirdiği söylenebilir. Eser, Bünyamin Ayçiçeği tarafından hazırlanmıştır (2020).

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

"E min tezekkür"; "hemze" istifhâm-ı takrîridir. Medhûli meşkûk oldığını ifâde mevzi'inde isti'mâl olunur. Bu makâmda kâ'il, sebeb-i mezc-i dem tezekkür midir ya gayr-ı şiyem midir, ma'nâsını kasd ider. Sebeb-i mezc-i dem, tezekkür-i cîrân oldığını yakînen bilür iken nükte-i ihfâ-i hub içün tecâhülen su'âl kabîlindendir ki beyne'l-'uşşâk ihfâ-i mahabbet gâyet mu'teberdir. "Min" ta'lîl içündür. Medhûlü olan "tezekkür" 'illetdir. Müte'alliki olan "mezecte" fi'line tekaddümi 'illiyyetine işâretdir. Tekaddüm beş nev'dir: Evvelki, tekaddüm-i bi'l-mekân ve tekaddüm-i bi'r-rütbedir, imâmın cemâ'ate tekaddümü gibi. İkinci, tekaddüm-i bi'z-zamândır, Âdem aleyhisselâmın Muhammed aleyhisselâma tekaddümü gibi. Üçüncü, tekaddüm-i bi'ş-şerefdir, Muhammed aleyhisselâmın Hazret-i Âdem'e tekaddümü gibi. Dördüncü, tekaddüm-i bi'l-illiyyedir, hareket-i yedin hareket-i miftâha tekaddümü gibi. Burada tezekkürün mezc-i deme tekaddümü o kabîldendir. Beşinci, tekaddüm-i bi't-tabî'adır, vâhidin isneyne tekaddümü gibi (Ayçiçeği, 2020, 80).

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin. *Necîb Efendi'nin Kasîde-i Bürde Şerhi Muhtasar Tevessül İnceleme-Tevessül'le Karşılaştırma-Metin*. İstanbul: DBY Yayınları, 2020.

Ayçiçeği, Bünyamin. "Diliçi Çeviri Bağlamında Muhtasar Kavramı ve Necîb Efendi'nin Muhtasar Tevessül'ü". *Teoriden Pratiğe Türk Edebiyatında Diliçi Çeviri*. ed. Mücahit Kaçar vd. 247-276. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022.

Ayçiçeği, Bünyamin. "Muhtasar Tevessül (Necîb)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 22 Ağustos 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/muhtasar-tevessul-necib

28. Muhammed Fevzî b. Ahmed et-Tavasî'nin (ö. 1900) *Miftâhu'n-Necât fî Teslîsi'l-Lugât ve Tahmîsü'l-Kasîdeti'l-Bürdeti li-Medhi Seyyidi's-Sâdât (Miftâhu'n-Necât)* Adlı Eseri:

Muhammed Fevzî Efendi, *Kasîde-i Bürde*'yi hem Türkçe, Arapça ve Farsça olarak tahmis hem de Türk diliyle muhtasar şekilde şerh etmiştir. 1273/1856'da kaleme alınan *Miftâhu'n-Necât*, 1284/1867'de İstanbul Fatih'te el-Hâc Muharrem Efendi Matbaasında basılmıştır. Fevzî, eserinin mukaddimesinde, kendisinin de Bûsîrî gibi bir hastalığa yakalandığını, Hz. Peygamber'in şefaatine nail olabilmek için *Kasîde-i Bürde*'yi üç dilde tahmis ve muhtasar olarak Türkçe şerh ettiğini belirtmektedir. *Kasîde-i Bürde*'nin yazılış hikayesini ve hassalarını anlattıktan sonra kaynak şiirde kullanılan bahr-i basitin Türkçe ve Farsça şiirlerde pek kabul görmediğini söylemektedir. Lakin kendisi üç dilde de yazdığı tahmisi, kaynak beyitle aynı şekilde basit bahrinde kaleme almıştır.

Fevzî, Hz. Peygamber övgüsünde bir eser telif etmek yerine *Bürde*'yle ilgili neden böyle bir tercümeye giriştiğini şöyle izah eder: "Eğer Hz. Peygamber'in övgüsünde müstakil bir eser yazsaydım belki de yapmış olduğum kötü ameller yüzünden kabul edilmeye değer bulunmayacak ve gayretim boşa gidecekti. Bu yüzden Hz. Peygamber'in hoşlandığı, pek çok evliya ve din büyüğünün takdirle karşıladığı *Kasîde-i Bürde* gibi bir şiiri Arapça, Farsça ve Türkçe olarak tahmis etmeye karar verdim. Temennim şudur ki bu kasidenin yüceliği hürmetine hata ve kusurlarım mazur görülür ve bu sayede şefaate mazhar olurum (Ayçiçeği ve Koç: e-madde)."

Miftâhu'n-Necât'ta kaynak şiirin 130 beyti Türkçe, Arapça ve Farsça olarak tahmis edilmiş, ardından beyitler muhtasar şekilde açıklanmıştır. Muhtasar şerhte sadece bazı sözcüklerin izahı yapılarak beytin genel anlamı verilmektedir. Her beytin açıklaması "âhir-i beytde olan İdam; âhir-i beytde olan mudtarim…" şeklinde başlamakta, öncelikle kaynak beytin kafiye kelimesi izah edilmektedir. Eserin sonunda Edirne ulemasından Şerif Efendi'nin bir takrizi yer almaktadır. Eserin Türkçe tahmis ve şerhi, Muhammet Kuzubaş tarafından yayımlanmıştır (2007).

Örnek Metin:

Nedir ki ey murg-ı dil bu gizli derd ü gamı
Hâtır-nişân edinip çekmekdesin elemi
'Aceb şu âh etdiğin bâ-hüzn-i dem-be-demi
E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

Âhir-i beytde olan dem ma'lûm, evsat-ı beytde olan Selem ile murâd Mekke ile Medîne beynehümâsında bir ağaçdır ki anın sâyesinde ol Server-i

Enbiyâ'nın istirâhat buyurduğu vardır. Ya'nî sâhib-i kasîde buyururlar ki: "Ey benim derdli gönlüm! Zî-Selem olan mekânda sâkin olan yâr-ı şefâ'at-kârı hâtırına getirdiğinden midir ki gözünden akan yaşı kan ile karışdırırsın, ya'nî kan ağlarsın?" (Muhammed Fevzî, 1867, 6).

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin vd. "Miftâhu'n-Necât (Fevzî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 25 Ağustos 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/miftahu-n-necat-fevzi

Kuzubaş, Muhammet. "Muhammed Fevzî'nin Miftâhu'n-Necât Adlı Eseri (Kasîde-i Bürde Tahmis ve Şerhi)". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1 (2007): 156-192.

Muhammed Fevzî Efendi. *Miftâhu'n-Necât*. İstanbul: el-Hâc Muharrem Efendi Matbaası, 1867.

29. Âbidin Paşa'nın (ö. 1906) *Tercüme ve Şerh-i Kasîde-i Bürde* Adlı Eseri:

Önemli bir devlet adamı olan Âbidin Paşa'nın şerhi, Türkçe *Bürde* şerhleri içinde oldukça önemli bir yere sahiptir. 1888 yılında kaleme alınmış ve birçok defa basılmış olan şerhin kütüphanelerde pek çok nüshasına rastlamak mümkündür.

Şârih mukaddimesinde, bütün şerhlerde rastladığımız şekilde öncelikle, Hz. Peygamber'den şefaat umarak eserini yazmaya karar verir. 2. Abdülhamid'in (1876-1909) övgüsünden sonra Bûsîrî'nin hayatını anlatan Âbidin Paşa, *Kasîde-i Bürde*'nin yazılış hikâyesinden ve bu şiirin halk üzerindeki tesirinden bahsetmektedir. Ardından kasidenin isimlendirilmesiyle ilgili bilgiler vermekte ve son olarak *Bürde*'yi okumak için bazı usullerin tavsiye edildiğini ancak en güzelinin Hz. Peygamber sevgisini hissederek okumak olduğunu belirtmektedir (Ayçiçeği ve Koç: e-madde).

Eserin mukaddimesinde ağır bir Türkçe tercih edilmesine karşın şerhte daha sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Özellikle şerh, sahip olduğu tertipli usul bakımından Mehmet Mekkî Efendi'nin *Tevessül*'üne ve Nuh Nasûh bin İsmail el-Çerkesî el-Hanefî'nin (ö. 1890'dan sonra) *Nebîzü'ş-Şurûh fî Tatyîbi'r-Rûh* adlı şerhine benzemektedir. Adı geçen şerhlere benzer şekilde Âbidin Paşa da her beyti alt başlıklara ayırarak belli bir düzen içinde ve oldukça detaylı şekilde incelemiştir.

Üç bölüme ayrılan şerhte öncelikle "terceme" başlığı altında kaynak beyit nesre çevrilmiştir. İkinci olarak "şerh" başlığı altında beytin manası -sanatlara da temas edilerek- açıklanmıştır. "Ma'nâ-yı elfâz" adlı üçüncü kısımda kaynak beyitteki kelimelere kırık mana verilmiştir. Âbidin Paşa eserinde, sarf ve nahve dair çoğunlukla bilgi vermemiş, beytin anlamına odaklanmıştır. Birçok şerhte rastladığımız gibi Âbidin Paşa'nın eserinde

de farklı şerhlerden istifade edilmiştir. Özellikle Mekkî Efendi'nin *Tevessül* adlı şerhi, bu eserlerin başında gelmektedir. Eser üzerine Ahmet Çağlayan, Giresun Üniversitesinde doktora çalışması yürütmektedir.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

Terceme: Selem denilen ağaçlara mâlik olan mevki'de kâ'in komşuların yâd u zikrinden midir ki gözün beyâz ve sevâdından cârî olmuş yaşı kan ile karışdırdın? Şerh: Muhibb-i muhterik, şiddet-i 'aşk ve şegafdan beyhûde ve gayr-ı müfîk iken bir mikdâr kendine gelüp hâline bakınca ve en evvel hûn-âlûd gözyaşın cereyân eylediğini görünce tecrîd-i bedî' ya'nî kendini başka bir şahıs 'addile yine zâtına hıtâben der ki: Ey mazhar-ı 'aşk-ı nâmütenâhî, şiddet-i 'aşkın ma'lûm ve bedîhî olup bu sırada 'aynen mahbûbu görmüş olaydın lezzet-i dîdârdan külliyen helâk ve âlâm-ı kesîreden halâs ve sa'âdet-nâk olur idi. (Âbidîn Paşa, 1307, 10).

Kaynakça

Âbidin Paşa. *Tercüme ve Şerh-i Kasîde-i Bürde*. Dersaadet: Mahmud Bey Matbaası, 1307.

Âbidin Paşa. *Kasîde-i Bürde Tercümesi ve Şerhi*. haz. Ömer Faruk Harman. İstanbul: Gençlik Basımevi, 1977.

Âbidin Paşa. *Tercüme ve Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Fazilet Neşriyat, 2017.

Ayçiçeği, Bünyamin vd. "Tercüme ve Şerh-i Kasîde-i Bürde (Âbidin Paşa)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 02 Eylül 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tercume-ve-serh-i-kaside-i-burde-abidin-pasa

Karaçorlu, M. Sait. *Sekiz Yüz Yıldır Okunan Şiir: Kasîde-i Bürde Tercüme ve Şerhi, Abidin Paşa*. Kocaeli: Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği Kocaeli Şubesi Yayınları, 2013.

30. Rusçuklu Mehmed Hayri Bey'in (ö. 1909) *Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhi Hediyye* Adlı Eseri:

Kaynaklara göre 1909'un Ocak ayında vefat eden (İpek, 2021, 30) Mehmed Hayri Bey'in şerhi ilk olarak, Zilhicce 1299/Ekim-Kasım 1882'de İstanbul'da Mahmud Bey Matbaasında basılmıştır. Eserin mukaddimesinde ifade ettiğine göre müellif eserini, Hz. Peygamber'in yüce ahlakını ve şahsiyetini, Arapça bilmeyen insanlara anlatmak ve bu vesileyle şefaate kavuşmak amacıyla yazmıştır. Ardından Bûsîrî'nin hayatından, *Bürde*'nin yazılış sebebinden ve şifa maksatlı okunmasından bahseden müellif şerhine başlar.

Muhtasar bir şerh görünümündeki eserde öncelikle her beyte kırık mana verilmiş, ardından "Mefhûm-ı Beyt" denilerek ilgili beytin anlamı detaylı şekilde izah edilmiştir. Şerhin "mukaddime, fâide ve tenbîh-i mühim" başlıklarıyla verilen bölümlerinde, beytin izah edildiği kısımlara nazaran şârihin daha uzun terkipli ifadelerle bezeli cümleler kurmayı tercih ettiği görülür (İpek, 2021, 43).

Eser üzerine Muhammed Resul İpek, Kırklareli Üniversitesinde yüksek lisans tezi hazırlamış (2021) bir de makale yazmıştır (2024).

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

(E min tezekküri) ey gönül, tahattur ve tefekkür edip de zikrettiğinden mi (cîrânin) yârân ve dostları (bi-Zî-Selemi) Mekke-i Mükerreme'de Selem denilen ağacın tarafında olan dostları ki (mezecte) karışdırdın (dem'an) gözyaşını (cerâ) o gözyaşı ki akdı (min mukletin) gözün karasından ve çukurundan (bi-demi) kana karışdırdın. Mefhûm-ı Beyt: Ey gönül, Mekke-i Mükerreme cânibinde Selem denilen ağacın tarafında olan Hazret-i Fahr-ı Kâ'inât'ın 'aşk ve şevkiyle deryâ-yı muhabbetin cûş u hurûş ederek *levlâke levlâk le-mâ halaktu'l-eflâk* medâ'ih-i celîlesini tahattur ve tasavvur ile tezekkür etdiğinden nâşî midir ki bi-lâ ârâm cereyân iden seylâb-ı eşk-i çeşmin kızıl kana tahavvül edip gözyaşı yerine dîde-i muhabbet-zedelerin kan dökmekle iki gözün ser-çeşme-i hûn oldu? (Rusçuklu Mehmed Hayri, 1300, 14-15).

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin vd. "Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhi-Hediyye (Mehmed Hayri Bey)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 25 Ağustos 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/turkce-kaside-i-burde-serhi-hediyye-mehmed-hayri-bey

İpek, Muhammed Resul. *Rusçuklu Mehmed Hayrî'nin Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhi "Hediyye" (İnceleme-Metin-Dizin)*. Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

İpek, Muhammed Resul. "Rusçuklu Mehmed Hayrî'nin Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhi: Hediyye'si ve 19. Yüzyılda Yazılmış Diğer Kasîde-i Bürde Şerhleri". *Karabük Türkoloji Dergisi* 6/2 (2024), 45-69.

Rusçuklu Mehmed Hayrî. *Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhi Hediyye*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1300.

31. Hasan Fehmi Efendi'nin (ö. 1923'ten sonra) *Mecma'u'l-Fezâ'il* Adlı Şerhi:

Muallimlik, müftülük ve nâiblik yapmış olan Erzurumlu Hasan Fehmi Efendi'nin Arapça olarak yazdığı *el-İktisâd Şerhu'l-Bürdeti li-Ehassi'l-'İbâd*

adlı eserinin yine kendisi tarafından ihtisar edilerek Türkçeye tercüme edilmiş hâlidir. Şârih, arkadaşlarının da tavsiyesiyle Arapça şerhini, halkın anlayabileceği şekilde ihtisar edip farklı eklemelerle tercüme etmiştir. Şerh, 27 Rebiülahir 1330/15 Nisan 1912 Pazartesi günü bitmiş ve aynı yıl basılmıştır. Şârih, halka anlatılmasında fayda mülahaza etmediği kısımları çıkartmış, onların yerine bazı kıssalar eklemiştir (Hasan Fehmi, 1330, 430; Tokdemir, 2017, 33).

Gerek Arapça olarak kaleme aldığı kaynak eserinde gerekse *Mecma'u'l-Fezâ'il* adlı tercümesinde şârih, eserinin "muhtasar bir şerh" olduğunun üzerinde durmaktadır. Her ne kadar şârih eserini muhtasar olarak nitelendirse de *Mecma'u'l-Fezâ'il*, Türk edebiyatında yazılmış hacimli *Bürde* şerhleri arasında değerlendirilebilir. Müellif, bazı yerlerde, çalışmasına kaynak olarak aldığı temel eserlere okuyucuyu yönlendirir; bazen de benzer konuların anlatıldığı diğer beyitlerin şerhine bakılmasını tavsiye eder (Tokdemir, 2017, 33). Şerhte dikkat çekici olan taraf, oldukça saygılı bir üslupla da olsa yer yer, hem Bûsîrî'nin hem de eseri şerh edenlerin tercihlerinden dolayı eleştirilmesidir. Bu bakımdan da şerh, dikkat çekicidir.

Şârihin genellikle beyitleri üç başlık altında şerh ettiği söylenebilir. "Îzâh" başlığı altında beytin detaylı bir şekilde açıklaması yapılmakta; "hall-i terkîb" başlığı altında sarf ve nahve dair oldukça detaylı bilgiler verilmekte; son olarak da "mahsûl-i beyt" başlığıyla -pek çok *Bürde* şerhinde olduğu gibi- beytin muhtasar izahı yapılmaktadır. Ferda Tokdemir, Hasan Fehmi Efendi'nin şerh metoduyla ilgili bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (2017).

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

Ya'nî senin gözlerin içindeki beyâz ve siyâhdan hurûc idüp cereyân eden gözyaşına kanın mezc ve ihtilâtının sebebi nedir? 'Acabâ o ma'hûd ve ma'lûm olan Selem ağacı tahtında ikâmet eden cîrân ve mahbûb-ı habîbin tezekkür ve tahattur eylediginden midir? Ey mübtelâ-yı belâ-yı firâk ve şevk âteşiyle muhterik olan 'uşşâk! Za'îf olan bedenin kanını gözyaşıyla memzûc olarak ihrâk eylemekligin delâlet eder ki bu hâl tahattur-ı cîrânındandır. **Îzâh:** Bu beyt ile lâhıkı kasîdeye berâ'at-i istihlâl gibidir. Berâ'at-i istihlâl, bir kitâbın ibtidâsında o kitâbda zikrolunacak şeylerin neden 'ibâret olduğuna lemh ve işâret eylemege denilir. Nâzım-ı merhûm da kasîdenin matla'ında Hazret-i Rasûlullâh'dan kinâye olan cîrân lafzı ile Rasûlullâh'ın ashâbıyla berâber Mekke'ye gidip gelirken çiçekleri gül şükûfesine benzeyen Selem ağacının altında oturup istirâhat buyurdukları cihetle Zî-Selem ile vasıflanmış olduğundan onun zikri ve Mekke ve Medîne arasında olan

mevzi'-i Kâzıme'nin ve Medîne-i Münevvere'ye civâr ve kurbunda bir cebel-i mu'ayyen ismi bulunan İdam'ın îrâdı, Hz. Rasûlullâh'a 'âşık ve ashâbına muhib olduğuna ve bu kasîdede onları medh ve senâ edeceğine ilmâh ve işâret eylemişdir… (Hasan Fehmi Efendi, 1328, 6-7).

Kaynakça

Hasan Fehmi Efendi. *Mecma'u'l-Fezâ'il*. İstanbul: Mekteb-i Sanâyi-i Osmânî Matbaası, 1328.

Tokdemir, Ferda. *Erzurumlu Hasan Fehmi Efendi ve Kasîde-i Bürde'yi Şerh Yöntemi*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

32. Maliye Sicil Müdürü Hacı Muhammed Said'e Ait *Kasîde-i Bür'e Şerhi*:

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar 114 numarada kayıtlı şerh müellif hattı olup 232 varaktır. Eserin ne zaman telif edildiği bilinmemekle birlikte 232b sayfasındaki müellifin oğluna ait nottan hareketle şerhin 19. yy.ın sonu ya da 20. yy.ın başlarında telif edildiği söylenebilir: "Pederim mâliye sicil müdürü merhûm el-Hâc Sa'îd Bey'in te'lîf-gerdesi olan *Kasîde-i Bür'e Şerhi* nâm işbu eseri ki, merhûmun el yazısıyla müsveddedür, erbâb-ı fazl ve 'irfânın mütâla'alarına 'arz olunmak üzere Hacı Selim Ağa Kütüphanesine terk ve teberru' eyledim. Mâliye Vekâleti tahrîr müfettişliğinden mütekâ'id Vehbi Sinanoğlu, 24 Nisan 1938."

Eserin mukaddimesinde Bûsîrî'nin hayatından, *Bürde*'yi telif sebebinden, *Bürde*'nin çeşitli hassalarından ve okunma adabından bahsedilmiştir. Şerhte kelimelerin gramer yapıları ve cümle içindeki durumları hakkında detaylı bilgi verilmiş, sözcükler genişçe izah edilmiş ve mazmunlar açıklanmıştır. Ardından "Me'âl-i Beyt" başlığı altında şerhe devam edilmiş ve böylece beytin anlamı daha da derinleştirilmiştir. Bunun yanında zaman zaman edebî sanatlara dair bilgilendirmeler de yapılmıştır.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

"Hemze" istifhâm-ı takrîrîdir. Medhûlü, tezekkürdeki şekki ifâde içindir. Zîrâ mes'ûlün 'anh, sebeb-i mezc-i dem' bi'd-demdir. Yohsa nefs-i mezc değildir. "Min" harf-i cerdir. Burada lâm-ı cârre gibi ta'lîl içindir. Mu'ahhar mezecte fi'line müte'allikdir. "Tezekkür" lafzen mecrûr min ile tefa''ul bâbından masdardır. Bir şey'i ba'de'n-nisyân tahattur ma'nâsınadır. Ma'lûm ola ki ehl-i tarîkın zikr dedikleri tezekkürdür ki 'alâ tarîkı't-tefa''ul

zikr derler. Yohsa hakîkat-i zikr mezkûr zâkirin kalbinde bir vechle hâzır olmakdır kim ana aslen zühûl ü nisyân tatarruk erememelidir. Bu da fenâ-yı kalb ta'bîr olunur ki derece-i velâyetde kıdem ol dereceye vâsıl olan zâtla(?) da zikr yine hakîkaten zikr ıtlâkı sahîhdir. Ve buradaki tezekkürün sülâsîsi zâl-i mu'cemenin zammıyla zükrdür ki kalbendir. Zîrâ ekser-i hâlde cânânın kalben hutûru bâ'is-i bükâdır. Ammâ zâl-i mu'cemenin kesriyle zikr, zikr-i lisânîdir. (Maliye Sicil Müdürü Hacı Muhammed Said. *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 114, 5b-6a).

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin vd. "Şerh-i Kasîde-i Bürde (Muhammed Said)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim: 11 Eylül 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/serh-i-kaside-i-burde-muhammed-said

Maliye Sicil Müdürü Hacı Muhammed Said. *Şerh-i Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 114.

33. Müellifi Belli Olmayan *Vesîletü'l-Mağfire* Adlı *Bürde* Şerhi:

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmet Sefayihi 9 ve 903 numaralarda iki defter hâlinde kayıtlı eksik bir *Bürde* şerhidir. İlk defter kaynak eserin ilk 39 beytini, ikinci defter de 40-70. beyitler arasını kapsamaktadır. Yazmaların durumundan nüshaların müellif hattı olduğu anlaşılmaktadır ancak nüshalarda şârih hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Mehmet Sefayihi 9'un 1b sayfasının başında şerhe başlama tarihi olarak 7 Muharrem 1342 (20 Ağustos 1923) kayıtlıdır.

Eser genellikle yazmaların "b" yüzüne yazılmış, sayfaların a yüzleri çoğunlukla boş bırakılmıştır. Mehmet Sefayihi 9'un 1b sayfasının başında müellif tarafından eserin adı olarak *Vesîletü'l-Mağfire* kayıtlıdır. Eserde sade bir söyleyişle mısra mısra açıklama yapılmış, her kaynak mısradan sonra mısra'ın tercümesi verilmiş ardından beyit izah edilmiştir. Son olarak da "mahsûl-i beyt" başlığı altında anlatılanlar özetlenmiştir. Eserde yer yer kelimelerle ilgili dipnotlar halinde, sayfa sonlarına ve kenarlara açıklamalar yapılmıştır. Şârih, gramer izahları yapmak yerine beytin anlamını derinlemesine aktarmak için çabalamıştır. Bu hâliyle eser, eksik bir şerh olup nüshalar da müsvedde görünümündedir.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi

Zî-Selem dedikleri ağacın civârındaki komşularını, dostlarını hâtırına getirdiğinden midir ki

Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

sen, gözyaşını gözün pınarından akan kana mezc etdin, karışdırdın?

Ya'nî nâzım-ı kasîde, İmâm Bûsîrî Hazretleri kâ'ide-i tecrîde ri'âyet edip, "Eyyühe'ş-şahsu'l-mücerredü'l-'âşık! Etrâf-ı medîne-i tâhireden Zî-Selem denilen mevzi'-i mübârek, mahbûb-ı Hudâ Muhammed Mustafâ'nın geşt ü güzâr eylediği emâkin-i müteberrikeden -sükkân-ı kadîm ve cîrân ve ehibbâsından- olmağla onları tezekkür sebebiyle midir ki ber-muktezâ-yı 'aşk ve şevk sen gözyaşlarını kana kandırdın, ya'nî kan ağlamakdasın?" demekdir. (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmed Sefayihi 9, 1b-2a).

Kaynakça

Vesîletü'l-Mağfire. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmed Sefayihi, 9.

Vesîletü'l-Mağfire. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmed Sefayihi, 903.

34. Hafız Mehmed Hayri Efendi'nin (ö. 1924'ten sonra) Kasîde-i Bürde Şerhi:

Manzum *Kasîde-i Bürde* tercümesi de bulunan Mehmed Hayri Efendi, manzum tercümesine pek çok açıklama eklemiştir. Matbu olan eserde özellikle dipnotlarda yer alan açıklamalar sayesinde eser, muhtasar bir şerh görünümüne bürünmüştür. Eser hakkında detaylı bilgi bu kitabın "Manzum Tercümeler" bölümünde verilmiştir.

35. Menzioğlu Ahmed Efendi'nin (ö. 1953) *Kasîde-i Bürde Tercümesi*:

Müellif, Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinin Arıstıl (Bakraç) köyünde 1890 senesinde doğmuştur. Birçok medresede tahsil gören Ahmed Efendi, din ilimlerinde oldukça yetkin bir âlim olarak çeşitli yerlerde müderrislik yapmıştır. Menzioğlu Ahmed Efendi'nin kendi el yazısıyla tuttuğu defterler oğlu Zeki Ağır tarafından muhafaza edilmiş ve farklı müelliflerce yayına hazırlanmıştır. *Kasîde-i Bürde*'nin muhtasar tercümesi de Kemal Akırmak tarafından hazırlanarak 2017'de yayımlanmıştır.

Ahmed Efendi *Bürde*'yi, kırık mana vererek tercüme etmiştir. Oldukça anlaşılır bir Türkçeyle yazılan bu tercüme herkesin istifade edebileceği şekilde yapılmıştır. Ancak müellif, bazı özel anlamı olan kelimeleri izah etmediği için eseri yayına hazırlayan Akırmak, ihtiyaç duyulan yerleri dipnotlarla açıklamıştır. Eser, kırık mana verilerek yazılan *Bürde* tercümelerine güzel bir örnektir.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

(E min tezekküri cîrânin) Mahbubun olan peygamberi zikrettiğinden mi? (Öyle peygamber ki) (bi-zî-Selemi) Selem sahibidir. (Mezecte) Sen karıştırdın (dem'an) göz yaşını (öyle göz yaşı ki) (cerâ) aktı (min mukletin bi-demi) gözün karasıyla beyazından kana karıştırdın (Menzioğlu Ahmed Efendi, 2017, 29).

Kaynakça

Menzioğlu Ahmed Efendi. *Kasîde-i Bürde Tercümesi*. nşr. Kemal Akırmak. İstanbul: Yasin Yayınları, 2017.

36. Müellifi Belli Olmayan Satır Arası Tercüme:

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Mihrişah Sultan Bölümü, 175 Numarada Kayıtlı Satır Altı *Kasîde-i Bürde* Tercümesi, 145a-152a arasındadır. Satır arası Bürde tercümelerinin güzel bir örneği olan eserde kaynak metin güzel bir nesih hatla yazılmış, açıklamalar da ilgili kelime veya kelime öbeğinin altına surh mürekkeple kırık divânî hatla kaydedilmiştir. Eser, Kenan Mermer tarafından hazırlanmış ve bu çalışmanın ikinci cildine alınmıştır.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

(E min tezekküri) anmakdan mıdır (cîrânin) konşıları (bi-zî) sâhibi (Selemi) Selem

(Mezecte) karışdırdın sen (dem'an) gözyaşını (cerâ) akdı (min mukletin) göz pınarından (bi-demi) kan ile

Kaynakça

Ayçiçeği, Bünyamin vd. "Kasîde-i Bürde Tercümesi (?)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim Tarihi: 25 Eylül 2023. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kaside-i-burde-tercumesi

Kasîde-i Bürde Tercümesi (?). İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Mihrişah Sultan, 175.

37. Müellifi Belli Olmayan Satır Arası Tercüme:

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, Suna ve İnan Kıraç Vakfı Yazmalar Koleksiyonu SR_000263_02 numarada kayıtlı müellifi belli olmayan satır arası tercümedir. Eser, içinde manzum ve mensur dinî-edebî eserlerin olduğu 103 varaklı bir mecmuanın 3b-13a sayfaları arasında yer almaktadır. Kaynak metin surh mürekkeple, hatla yazılmış, kırık tercüme de beyitlerin üstüne rik'a hatla ve siyah mürekkeple yazılmıştır.

Müellif öncelikle kelimelerin şiirde kastedildiği düşünülen anlamını vermeyi tercih etmiştir. Mesela "Selem" kelimesini doğrudan "Hicâz" olarak çevirmiştir. Yer yer de kırık tercümenin ardından bazı mısraların, ibarelerin ya da beyitlerin anlamını, mısra sonunda "ya'nî" diyerek derkenara vermiştir.

Özellikle eser; kaynak beyitteki kelimelerin anlamlarını güzel bir Türkçeyle vermesi, yer yer de tercümede, günümüzde yaygın olarak kullanılmayan Türkçe kelimeleri kullanması bakımından oldukça dikkat çekicidir. Eser, Bünyamin Ayçiçeği tarafından hazırlanarak bu çalışmanın ikinci cildine konulmuştur.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

(E min tezekküri) anduğından mı (cîrânin) dostlarını ki (bi-zî Selemi) sâkinlerdir Hicâz'da (Mezecte) sen katdın (dem'an) yaşına (cerâ) akardı (min mukletin) gözden (bi-demi) kana Ya'nî gözünden kanlu yaş akıtmağa sebeb, Hicâz'da olan dostlarını anduğın mıdır?

Kaynakça

Kasîde-i Bürde Tercümesi. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, Suna ve İnan Kıraç Vakfı Yazmalar Koleksiyonu, SR_000263_02.

38. Müellifi Belli Olmayan Satır Arası Şerh:

İBB Atatürk Kitaplığı, O.E. 1758 numarada kayıtlı satır arası muhtasar şerhtir. Kaynak beytin altına ve üstüne ilgili kelimenin, kelime öbeğinin açıklaması güzel bir nesih hatla yapılmıştır. Ayrıca yer yer gramere dair bilgiler de verilmiş, beytin tümü de muhtasar şekilde izah edilmiştir. Satır arası *Bürde* tercüme ve şerhlerinin güzel bir örneğini teşkil etmektedir. Ayrıca eserin cönk tarzı bir yazmaya istinsah edilmesi de, henüz başkaca bir örneğine rastlanmaması bakımından, dikkat çekicidir.

Örnek Metin:

Satır Üstündeki Yazılar: *E* (hemze istifhâm içündür, mezecte kavline müteʻallık) *min tezekküri* (maasdar, tefaʻʻul bâbından. Tezekkür, nisyândan sonra anmağa dirler) *cîrânin* (cârın cemʻidir, konşılar dimek. Burada murâd mehâbîbdir. Dâ'imâ nasb-ı ʻaynında olup kalbinden gitmedüği ecilden cîrânla taʻbîr eyledi.) *bi-* (zarf-ı müstekar, cîrân kavlinin sıfatıdır. Bâ, fî maʻnâsına; zî, sâhib maʻnâsına) *Zî-Selemi* (Selem bir ağacın adıdır.)

Satır Altındaki Yazılar: *E min tezekküri* (tezekküründen midir, yaʻnî mehâbîbi tezekküründen midir) *cîrânin* (cîrânı) *bi-Zî-Selemi* (sâkin ve mütemekkin olan mehâbîbi, seleme sâhib olan mekânda)

Kaynakça

Kasîde-i Bürde Tercümesi. İBB Atatürk Kitaplığı, O.E. 1758.

39. Müellifi Belli Olmayan Tercüme:

Güler Doğan Averbek'in şahsî kütüphanesinde, GDA 16 kayıt numarasıyla yer alan *Bürde* tercümesinin telif ve istinsah tarihi belli değildir. Tercüme, oldukça güzel bir nesih hatla kaleme alınan kaynak mısraların üstüne, altına ya da sayfa kenarlarına yine güzel bir nesihle yazılmıştır. Tercümede kullanılan sade Türkçe dikkati çekmektedir.

Güler Doğan Averbek'in izniyle eser, Bünyamin Ayçiçeği tarafından hazırlanmış ve bu çalışmanın ikinci cildine alınmıştır. Kendilerine müsaadelerinden dolayı teşekkür ederiz.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Sen bu Selem ağacını zikridüp anduğundan mıdur

Mezecte demʻan cerâ min mukletin bi-demi
Gözyaşın kana karışdurup akıtduğun

Kaynakça

Kasîde-i Bürde Tercümesi, GDA, 16.

40. Müellifi Belli Olmayan Tercüme:

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Lala İsmail, 688'de 112b-143b arasında kayıtlı muhtasar tercümedir. Kaynak beyitlerin her mısraının üstüne muhtasar tercümesi yazılmıştır. Oldukça sade bir Türkçeyle kaleme

alınan tercümede kaynak beytin anlamı, açıklayıcı bir üslupla, yansıtılmaya çalışılmıştır.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi

Selem ağacı bitdügi yerde duran konşıları anmakdan mıdır

Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

Sen gözünden akan yaşı bebeğinden çıkan kan ile karışdırdın

Kaynakça

Kasîde-i Bürde Tercümesi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Lala İsmail, 688, 112b.

Yazar, Sadık. "Osmanlı Telif Geleneğinde Istılahî ve Amelî Yönden Tercüme ve Şerh İlişkisi". *60. Doğum Yılı Münasebetiyle Prof. Dr. M. A. Yekta Saraç Armağanı*. 2 Cilt. ed. Mücahit Kaçar vd. 499-530. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2023.

41. Müellifi Belli Olmayan Şerh:

Bursa İnebey Kütüphanesi Ulucami 968'de derkenarda yazılı olan şerhtir. Gövdede Ali el-Kârî'ye (ö. 1605) ait Arapça meşhur *Bürde* şerhi bulunmaktadır. Bu şerhin istinsah yılı 1137/1724-1725'tir. Derkenarda yer alan ve müellifi belli olmayan Türkçe şerh, farklı bir el tarafından yazılarak sonradan yazmaya eklenmiştir (Yazar, 2023, 499-530).

Şerhte öncelikle her mısraya kırık mana verilmiş ardından beyit Türkçeye tercüme edilmiştir. Sonrasında da beyit muhtasar olarak şerh edilmiştir. Nadiren sarf ve nahve dair bilgiler verilmiştir.

Örnek Metin:

E min tezekküri cîrânin bi-Zî-Selemi
Mezecte dem'an cerâ min mukletin bi-demi

Tezekkür itdüginden midir, cîrânını, Zî-Selem'deki, karışdırdın, gözünden akan yaşını kanla. Şerh: E min ilâ âhir, "el-hemze" harf-i istifhâmdur. "Min" harf-i cerdür. "Tezekkür" masdardur ve "cîrân" cem'-i câr ve "bi-Zî-Selem"deki bâ, fî ma'nâsınadur ve "zû" sâhib ma'nâsına. Ve "Selem" bir ağac adıdur. Ve "dem'an" göz yaşıdur. Ve "mukle" temâm gözün karasına dirler ve ağına dirler. Ve bu beytin ma'nâsı oldur ki şâ'ir, nâr burhânından nâşî kendü nefsine hıtâb idüp eydür: Ey kimesne sen ki bu göz yaşını kana karışdırup gözünden akıdırsın, ol ağaç sâhibi olan mekânda

sâkin olan yârânı anup ve tezekkür itmekden midir? (Bursa İnebey Kütüphanesi, Ulucami, 968, 3a)

Kaynakça

Kasîde-i Bürde Şerhi. Bursa İnebey Kütüphanesi, Ulucami, 968.

Yazar, Sadık. "Osmanlı Telif Geleneğinde Istılahî ve Amelî Yönden Tercüme ve Şerh İlişkisi". *60. Doğum Yılı Münasebetiyle Prof. Dr. M. A. Yekta Saraç Armağanı*. 2 Cilt. ed. Mücahit Kaçar vd. 499-530. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2023.

BAZI NOTLAR

- **Türkçe olarak *Bürde*'ye yazılmış 41 mensur tercüme-şerh tespit edilmiştir. Bu sayının yapılacak yeni araştırmalarla değişiklik göstermesi muhakkaktır.**
- **Türk edebiyatında *Bürde*'yle ilgili yazılmış ilk eserler, doğu Türkçesiyle kaleme alınmıştır.**
- **Anadolu Türkçesiyle yazılmış ilk şerh, İbrâhîm b. Süleymân el-Ankaravî'nin eseridir.**
- **Anadolu Türkçesiyle yazılmış ikinci *Kasîde-i Bürde* şerhi ise Le'âlî Ahmed b. Mustafa Saruhânî'nin şerhidir.**
- **Le'âlî'nin şerhinden sonra yazma eser kütüphanelerinde en çok nüshası bulunan şerh, Şeyh Sa'dullâh/Sa'deddîn el-Halvetî/el-Hulvânî'nin müridine ait olduğu iddia edilen eserdir. Bu eserle ilgili bir intihal/sirkat sözkonusu olup konu Mücahit Kaçar tarafından ikinci ciltte ele alınmıştır.**
- **En hacimli şerh, Mehmed Mekkî Efendi'nin *Tevessül* adlı eseridir.**